

Ekonomi-Politik Perspektiften Finansal Yaptırımlar: Rusya'ya Yönelik Yaptırımlar Üzerinden Bir Değerlendirme

Güven Delice*

Öz

Bu çalışmanın amacı, günümüzde önemli bir dış politika aracına dönüşmüş olan finansal yaptırımların kavramsal ve tarihsel düzlemde incelenmesi ve Rusya örneği üzerinden ekonomi politik bağlamda analiz edilmesidir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, finansal yaptırımlarla hedef alınan ülke sayısının giderek arttığı; özellikle Rusya-Ukrayna savaşının başladığı 2022 yılından sonra bu tür yaptırımların toplam yaptırımlar içerisindeki payının hızlı bir artış gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca finansal yaptırımlar içerisinde uluslararası ödemeleri gerçekleştiren altyapılara ve kurumlara erişimin kısıtlanması ve varlıkların dondurulmasına yönelik önlemlerin öne çıktığı görülmektedir. Küresel ölçekte Birleşmiş Milletler, bölgesel düzeyde Avrupa Birliği ve tekil ülke düzeyinde ABD, yaptırımların başlatılması konusunda lider konumunda olup, bu konularıyla birçok ülkeyi politika değişikliği yapmaya zorlayabilmektedirler. Diğer taraftan bu durum, gelişmekte olan ülkeler arasında yeni ittifakların yanı sıra alternatif parasal ve finansal yapılanmaları teşvik etmekte ve böylece uluslararası para ve finans sisteminde dönüşüm çabalarına ivme kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Yaptırımlar, Rusya, SWIFT, De-dolarizasyon.

Financial Sanctions from an Economic-Political Perspective: An Evaluation of Sanctions against Russia

Abstract

The aim of this study is to examine financial sanctions, which have become an important foreign policy tool today, on a conceptual and historical level and to analyze them in the context of economic politics through the example of Russia. As a result of the evaluations, it has been determined that the number of countries targeted with financial sanctions has been increasing, and the share of such sanctions in total sanctions has increased rapidly, especially after the start of the Russia-Ukraine war in 2022. In addition, it is seen that among the financial sanctions, measures such as restricting access to infrastructures and institutions that carry out international payments and freezing assets are prominent. The United Nations on a global scale, the European Union on a regional level, and the United States on an individual level are leaders in initiating sanctions, and with this position they can force many countries to make policy changes. On the other hand, this situation encourages new alliances and alternative monetary and financial structures among developing countries; thus, it accelerates the transformation efforts in the international monetary and financial system.

Keywords: Financial Sanctions, Russia, SWIFT, De-dollarization.

*Prof. Dr. | Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Finans ve Bankacılık Bölümü | guvendelice@cumhuriyet.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8034-8896 | DOI: 10.36484/liberal.1696464
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 30, Sayı: 118, Bahar 2025, ss. 253-284.
Gönderim Tarihi: 9 Mayıs 2025 | Kabul Tarihi: 16 Haziran 2025

Giriş

Küresel finans sistemi devletlerin, devlet dışı aktörlerin ve uluslararası kurumların çabalarıyla biçimlenmekte; bu süreçte uluslararası yaptırımlar önemli bir işlev görmek ve bunlar içerisinde de ekonomik ve finansal yaptırımlar belirleyici bir konum işgal etmektedirler. Ekonomik ve finansal yaptırımların önemli bir dış politika aracı olarak kullanımı Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana hızla artmış; bu tür önlemler hükümetlerin dış politikalarının merkezi bir aracı haline gelmişlerdir. Yaptırıma maruz bırakılan (hedef) ülkeleri, yaptırım uygulayan (gönderen) ülkenin çıkarlarına veya uluslararası hukuka uymaya zorlamayı amaçlayan bu tür yaptırımlar, askeri müdahaleler gibi diğer zorlayıcı önlemlere nazaran daha az maliyetli bir alternatif olarak değerlendirilmektedirler. Bu çerçevede özellikle finansal yaptırımlar, ekonomi politikasının güçlü bir silahı konumuna gelmişler; son yıllarda geleneksel ticaret ambargoları veya kısıtlamalarından finansal yaptırımlara doğru önemli bir değişim gerçekleşmiş; çok sayıda ülke bu tür yaptırımlarla hedef alınmıştır. Finansal yaptırımlar, politika yapıcılara hedef ülkelerin veya örgütlerin eylemlerini etkilemek için askeri seçenekler dışında yol sundukları için diplomasi ve çatışma çözme taktiklerinin önemli bir parçası olmuşlardır.

Genellikle devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından uygulanan finansal yaptırımlar, ekonomik, politik ve sosyal alanlar üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu tür yaptırımlar taraflar üzerinde önemli maliyetlere yol açmakta; diğer taraftan, hedef ülkeleri alternatif yollar aramaya ve bağımlılıklarını azaltma çabalarına yöneltmektedir. Konuyla ilgili teorik literatürde ağırlıklı olarak, yaptırımların neden uygulandığı ve politika hedeflerine ulaşmada başarılı olup olmadıkları üzerinde durulmaktadır. Ampirik literatür ise, yaptırımların kullanımı, etkinliği ve etkileri üzerine yoğunlaşmış olup, ekonomistler, finansçılar ve siyaset bilimcilerin katkılarıyla disiplinler arası bir şekil almıştır. Ekonomik ve finansal yaptırımlardaki büyümeye paralel olarak konuyla ilgili akademik ve politik düzeyde yapılan çalışmalarda da gözle görülür bir artış ortaya çıkmış; dinamik ve kümülatif bulgular ortaya konulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, finansal yaptırımların kavramsal ve tarihsel düzlemde incelenmesi ve Rusya örneği üzerinden ekonomi politik bağlamda analiz edilmesidir. 2014'te Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ile başlayan ve 2022'de Rusya-Ukrayna savaşı ile zirve yapan jeopolitik gerginlikler, uluslararası ekonomik ve politik ilişkileri derinden etkilemiştir. Bu süreçte bölgesel/uluslararası parasal ve finansal mimaride değişim işaretleri olarak görülen önemli adımlar atıldığı için Rusya üzerinden yaptırımların etkilerinin analiz edilmesi önem

taşımaktadır. Bu çerçevede çalışmada ilk olarak kavramsal ve tarihsel bağlamda ekonomik ve finansal yaptırımlar incelenmiş, ardından yaptırım rejimleri hakkındaki kapsamlı veri kaynakları üzerinden genel değerlendirmeler yapılmış, daha sonra Rusya'ya uygulanan yaptırımlar analiz edilmiştir.

Kavramsal ve Teorik Çerçeve

Ekonomik ve finansal yaptırımlar, bir ülke, ülke grubu veya çok taraflı bir yapılanma (örneğin, Birleşmiş Milletler) tarafından uluslararası normları ihlal eden bir hedef ülke, kuruluş veya birey grubuna uygulanan cezalandırıcı önlemlerdir (Krulikowski, 2024). Çok taraflı yaptırımlar, birden fazla hükümet veya uluslararası örgüt tarafından belirli kuruluşlara veya rejimlere yaptırım uygulamaya dönük koordineli çabaları ifade ederken, tek taraflı yaptırımlarla diğer ulusların kararı veya desteği olmaksızın tek bir devlet veya örgüt tarafından gerçekleştirilen yaptırımlara vurgu yapılmaktadır (Crepaldi, 2023: 16).

Yaptırımlar uygulama mekanizmaları ve hedefleri bakımından farklılık göstermekle birlikte, genel amaç, politikada bir değişikliği zorlamak için ekonomik baskı uygulamak şeklindedir. Bu anlamda yaptırımlar, karşı tarafı aksi takdirde üstlenmeyecekleri eylemlere zorlamayı amaçlamaktadır. Diğer taraftan, bazı aktörlerin ekonomik yaptırımları bir prestij aracı olarak gördükleri söylenebilir. Bu şekildeki yaptırımlar, işe yarayacakları düşünüldüğü için değil, diğer aktörlere ilgili ülkenin dünya siyasetinde önemli bir ağırlığa sahip olduğu sinyalini verdiği için uygulanmaktadır (Besedeš, Goldbach ve Nitsch, 2023: 2; Felbermayr vd., 2024: 1; Drezner, 2024: 16).

Kavramsal bir bakış açısından, yaptırımların diplomatik stratejilerin araç setinde çok güçlü bir konumda olduğu kabul edilmektedir. Ekonomik ve finansal yaptırımların uygulanması, saldırganlığı caydırmaktan ve insan haklarını teşvik etmekten yayılmayı önlemeye ve terörizmle mücadeleye kadar uzanan bir dizi hedef tarafından yönlendirilmektedir (Crepaldi, 2023: 8). Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier (2023:5), yaptırımların uygulanmasını üç önemli gerekçe (hedef) ile izah etmektedirler. Bunlar aşağıdaki gibidir:

1. Hedef ülkeleri, kendisine karşı şiddet kullanarak veya mevcut hükümetini istikrarsızlaştırarak başka bir devletin egemenliğini tehdit etmekten veya ihlal etmekten vazgeçmeye zorlamak
2. Hedef ülkede demokrasiyi teşvik etmek, demokrasiyi korumak veya otokratik bir rejimi istikrarsızlaştırmak
3. Hedef ülkenin vatandaşlarını siyasi baskıdan kurtarmak ve insan haklarını korumak.

Yaptırımların öncelikli amaçlarından biri uluslararası normlara ve standartlara uyumu zorlamak ve böylece uluslararası sistem içinde istikrar ve gü-

venliği teşvik etmektir. Bunun yanı sıra yaptırımlar, çatışma çözümü ve kriz yönetimi araçları olarak kullanılmak suretiyle politika yapıcılara jeopolitik gerginlikleri ele almanın ve silahlı çatışmayı önlemenin askeri olmayan bir yolunu sunmaktadırlar. Diğer taraftan bu önlemler ulusal çıkarları korumak ve yerel endüstrileri güvence altına alarak, güvenlik risklerini ve düşman aktörlerin etkisini azaltarak ekonomik refahı teşvik etmek için de kullanılmaktadırlar (Crepaldi, 2023: 8,9).

Konuyla ilgili ilk teorik çalışmalarda Hirschman (1945), devletlerin taviz elde etmek için ekonomik zorlamaları kullanabilecekleri koşulları analiz etmiş; Galtung (1967) ise, yaptırımların siyasi sembolizm uygulamaları da dahil olmak üzere başka amaçlara da hizmet ettiğini savunmuştur. Ekonomik yaptırımların dış politika aracı olarak kullanılmasının amaçlarını açıklayan sonraki teoriler bu iki bulgudan türemiştir (Aktaran, Drezner, 2024: 11, 12). Teorik çalışmalarda, yaptırımların hangi koşullar altında uygulanacağını veya ne zaman başarılı olacaklarını araştırmak için genel olarak Oyun Teorisi'ne başvurulduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda bir veya daha fazla oyuncunun, diğerinin tercihleri hakkında tam bilgiye sahip olduğu varsayılmış ve büyük bir kısmında yaptırımların tehdit aşaması atlanmıştır. Lacy ve Niou (2004: 25, 28), ekonomik yaptırımların tehdidi ve kullanımını, bir hedef ve bir zorlayıcı arasında iki taraflı eksik bilgi içeren çok aşamalı bir oyun olarak modellemişlerdir. Teorini temel varsayımlarından birine göre, bir anlaşmazlık durumunda her tarafın anlaşmazlığın sonucu için farklı tercihleri vardır. Diğer bir varsayım, oyuncuların birbirlerinin tercihlerinden emin olmadığıdır. Bu nedenle bir anlaşmazlık durumunda devletlerin birbirlerinin gerçek tercihlerini bilmeyebileceği gibi gerçek bir olasılığı dahil ederek, önceki oyun teorisi modelleri genelleştirilmiş ve daha gerçekçi hale getirilmiş olup, 'tehdit aşaması' yaptırımların sonucunu anlamak için kritik önemde konumlandırılmıştır. Yaptırımlar her iki taraf için de maliyetli olduğundan, yaptırım uygulayan ülkelerin yaptırım uygulama tehdidiyle politika değişikliğine gitmeleri kendi çıkarlarıdır, çünkü tehditler nispeten daha az maliyetlidir. Diğer taraftan, bu tehditlerin ciddiye alınması için, hükümetin bu konuda itibarlı olması gerekmektedir¹ (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2024: 5,6).

Genel olarak yaptırımlar, her biri farklı jeopolitik zorlukları ve stratejik istekleri ele almak üzere tasarlanmış, diplomatik, ekonomik ve finansal yaptırımlar olarak kategorize edilebilir². "Diplomatik yaptırımlar" diplomatların

1 Örneğin, ABD dolarının ve finans piyasalarının gücü öylesine büyüktür ki, sadece finansal yaptırım tehdidi bile çoğu zaman hem kamu hem de özel aktörlerin uyum göstermesini sağlayabilmektedir (Tzouvla, 2024).

2 Bazı çalışmalarda "ekonomik yaptırım" çatı kavram olarak ele alınmakta, alt başlıklar olarak 'ticari' ve 'finansal' yaptırımlara yer verilmektedir.

geri çağırılması ve hedef ülkeyle düzenli ve dostane temasların askıya alınması gibi tedbirleri ifade eder. “Ekonomik yaptırımlar”, ticaret kısıtlamalarından, ithalat/ihracat yasaklarına ve sektörel düzeyde uygulanan yaptırımlara kadar uzanan bir dizi önlemleri kapsamaktadır. Bu yaptırımlar tedarik zincirlerini bozmakta, kritik kaynaklara erişimi sınırlandırmakta ve teknolojik yenilikleri engelleyerek hedeflenen ekonomiler için önemli zorluklar yaratmaktadır. “Finansal yaptırımlar” ise, hedef ülkenin (veya siyasi elitinin) dış varlıklarının dondurulması, sermaye kontrolleri ve finansal işlemlere ilişkin kısıtlamalardan (uluslararası finans piyasalarına erişim kısıtlamaları) oluşmaktadır. Varlık dondurmaları, yaptırım uygulanan kişilere ve kuruluşlara ait banka hesapları, yatırımlar ve gayrimenkul varlıkları dahil olmak üzere finansal varlıkların ele geçirilmesini ve dondurulmasını içermektedir. Sermaye kontrolleri, sermayenin ulusal sınırlar arasında hareketini kısıtlayarak, yaptırım uygulanan yargı bölgelerine ve bu bölgelerden dışarıya fon, yatırım ve finansal varlıkların transferini sınırlandırmaktadır. Bu kapsamda hedef ülkelerde bulunan finansal kuruluşların, gönderen ülkelerin denetiminde bulunan uluslararası ödeme sistemleri ve SWIFT gibi mesajlaşma hizmetlerinden dışlanması söz konusu olabilmektedir. Ticari ve finansal yaptırımlar arasında önemli bir etkileşim söz konusudur. Para akışları kısıtlandığında, ticarete buna eşlik eden azalmalar ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan finansal yaptırımlar ticari ve finansal bağlar üzerinden doğrudan veya dolaylı etkiler oluşturabilmektedir. Bu genel sınıflandırmaya ilave olarak iki ülke arasındaki seyahati sınırlandıran ve genellikle belirli kişilerin yaptırım uygulayan ülkeye girmesini yasaklayarak uygulanan “seyahat ve ulaşım kısıtlamaları”; gönderici ile hedef devletler arasındaki “iletişim ve telekomünikasyon kesintileri” de yaptırım uygulamaları içerisinde yer alabilmektedir (Hadjiemmanuil, 2024: 8, 11; Crepaldi, 2023: 7, 27; Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2023: 5; Besedeş, Goldbach ve Nitsch, 2023: 2, 3).

Yaptırımlar, yaptırım hedefi ile ilişkili olarak birincil veya ikincil nitelikte olabilmektedir. Birincil yaptırımlar arasında uluslararası ticaret kısıtlamaları, finansal yaptırımlar ve hedef ülkeyle yürütülen ekonomik işlemlere ilişkin diğer yasaklar yer almaktadır. İkincil yaptırımlar, birincil yaptırımların amaç ve hedeflerini baltalayabilecek faaliyetlerde bulunan üçüncü tarafları cezalandırarak yaptırım hedefini korumak veya üzerinde ek baskı oluşturmak için kullanılmaktadır. Bunlar, üçüncü ülkelerdeki gerçek ve tüzel kişileri, birincil yaptırım rejiminin hedefi olan bireyler, gruplar, rejimler veya ülkelerle iş yaptıklarında yaptırımlara maruz bırakan uygulamalardır. Koşullara bağlı olarak da yaptırımlar ‘seçici’ (örneğin, yalnızca belirli ticari ve finansal iş-

lemleri yasaklamak)³ veya ‘kapsamlı’ (örneğin, hedef ülkeyle tüm ekonomik ilişkileri durdurmak) olabilmektedir (Krulikowski, 2024; Sossai, 2019: 67).

Küresel para ve finans mimarisinin temel kaldıraçları üzerinde fiili veya hukuki kontrol uygulayan devletler⁴ tarafından etkili şekilde kullanılabilen modern bir dış politika aracı olarak finansal yaptırımlar, kendine özgü bir yaptırım türüdür. Ticari yaptırımlar genellikle ithalat, ihracat veya yatırımlara ilişkin kısıtlamalar içerirken, finansal yaptırımlar hedef ülkeye, şirkete, bireye veya başka bir varlığa giden ve bunlardan gelen fon ve diğer değer biçimlerine odaklanmaktadır. Ticari yaptırımlar yüzyıllardır bir dış politika aracı olarak kullanılırken, finansal yaptırımlar nispeten yakın zamanda önem kazanmaya başlamıştır (Steinbach, 2023: 5,6). Bu yaptırımlar bankalar ve finansal kurumların ağları üzerinden gerçekleşen fon akımlarını içermekte ve genellikle yaptırım uygulanan tarafların (ülkeler, işletmeler veya hatta bireyler) bazı finansal varlıkları satın alma veya satma yeteneğini kısıtlamaktadır. Yaptırım uygulanan tarafın finansal varlıklarını saklama veya yönetme yeteneğinin yanı sıra finansal rehberlik veya servet yönetimi gibi diğer finansal hizmetler de yaptırım konusu olabilmektedir (Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 31). Finansal yaptırımların yaygın, belirgin ve sembolik olarak etkili biçimlerinden olan ‘varlık dondurma önlemleri’, finansal kurumların ve diğer ilgili tarafların listelenen kişi ve kuruluşların banka hesaplarını ve diğer finansal varlıklarını bloke etme ve bunlarla ilgili işlemleri yapmayı reddetme yükümlülüğünden oluşmakta ve ilgililere yönelik fon ve diğer finansal kaynakların sağlanması yasağıyla birlikte yürütülmektedir. Başka bir deyişle önlemler, fonlara ve diğer finansal kaynaklara halihazırdaki erişimin yanı sıra gelecekteki erişimin kesintiye uğramasını da kapsamaktadır (Hadjimannuil, 2024: 12).

Finansal yaptırımlar, operasyonel, yasal ve kurumsal açılardan yerleşik yaptırım uygulamalarından ayrılmaktadır. Genel olarak bu tür yaptırımlar küresel finansal altyapıyı hedef ülkeye karşı kullanma yoluyla işletilmektedir (Steinbach, 2023: 6). Uygulamada, birçok kısıtlayıcı önlem esas olarak finans sektörünü hedef almaktadır. Örneğin, belirli mal türlerinin ihracatına yönelik ambargolar, genellikle teknik yardım, eğitim ve finansmana ilişkin kısıtlamaları içermektedir. Diğer taraftan, belirli kişilere yönelik seyahat yasaklarına, genellikle fonların ve finansal varlıkların dondurulması gibi diğer kısıtlayıcı önlemler eşlik etmektedir (Goldbach ve Nitsch, 2023: 19).

3 Kısmi yaptırımlar, belirli faaliyetleri, bireyleri, firmaları ve kuruluşları hedef alarak, bunların yayılma etkilerini veya yan hasarlarını en aza indirmeye odaklanırlar (Besedeş, Goldbach and Nitsch, 2023: 2).

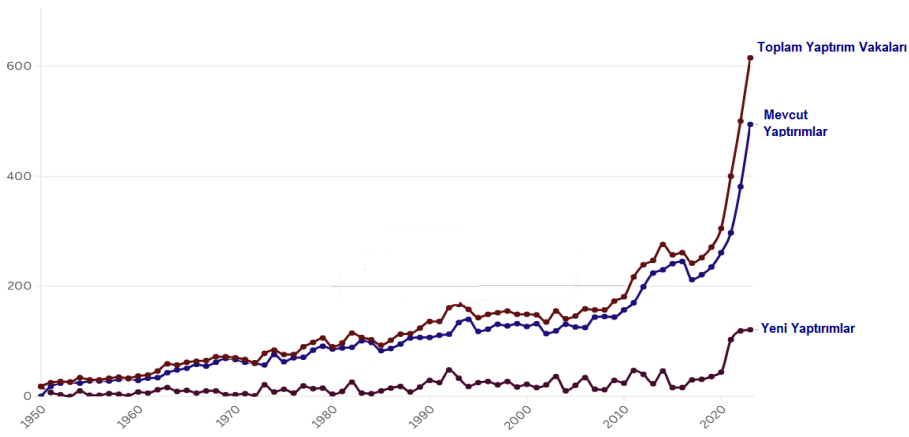
4 Bunlar genellikle küresel, rezerv para statüsüne sahip paraları çıkaran devletlerdir.

Ekonomik ve Finansal Yaptırımların Görünümü

Uluslararası ekonomik ve finansal yaptırımlarla ilgili sağlıklı değerlendirmeler yapabilmek için güvenilir verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Yaptırım uygulanan taraflar (hükümetler, işletmeler veya bireyler), yasaklanan faaliyetler, yaptırımların nasıl uygulandığı ve yaptırımları uygulamakla görevli kuruluşların hangileri olduğu hakkında ayrıntılı bilgiler sağlayan veri tabanları bulunmaktadır. Konuyla ilgili birçok kaynak bulunmakla birlikte, Felbermayr vd. (2020) tarafından geliştirilen Küresel Yaptırımlar Veri Tabanı (GSDB) en güncel ve kapsamlı veri setini oluşturmaktadır. GSDB, dünya çapında uygulanan yaptırımlar hakkında kapsamlı ve sistematik veriler sunarak, bunların kullanımı ve etkileri hakkında değerlendirmeler yapılmasını mümkün kılmaktadır. Bu genel verilerin yanı sıra ABD için, Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi (OFAC) web sitesinde; AB için Avrupa Dış Eylem Servisi (EEAS) ile AB Konseyi tarafından 2017 yılında oluşturulan AB Yaptırımlar Haritası (EU Sanctions Map) web sitelerinde finansal yaptırımlar konusunda ayrıntılı veriler bulunmaktadır.

Genel Değerlendirmeler

Ekonomik yaptırımların kökenleri, ticaret ambargolarının ve ekonomik kısıtlamaların rakipler üzerinde etki ve kontrol kurma mekanizmaları olarak kullanıldığı eski medeniyetlere kadar uzanmaktadır. 20. yüzyıl boyunca da bu tür uygulamalar, iki dünya savaşı ve Soğuk Savaş gibi çatışmalarda önemli bir yer tutmuştur. Yaptırımların evrimi, giderek daha fazla birbirine bağlı ve birbirine bağımlı bir dünyada değişen jeopolitik dinamikleri ve ortaya çıkan tehditleri yansıtmaktadır (Crepaldi, 2023: 7). İkinci Dünya Savaşı öncesinde, ekonomik yaptırımlar askeri çatışmaların ayrılmaz bir parçasıydı ve çoğunlukla ticari yaptırımlar ve ekonomik ablukalar şeklinde işletilmekteydi. Daha yakın zamanlarda bu önlemler, boykotlar, silah ticaretine kısıtlamalar, finansal yaptırımlar, seyahat yasakları ve askeri yardımların geri çekilmesi gibi konuları içerecek şekilde genişletilmiştir (Egger, Syropoulos ve Yotov, 2024: 2). Ayrıca, Şekil 1'de gösterildiği gibi, uygulanan yaptırımların toplam sayısı da önemli ölçüde artış göstermiştir.

Şekil 1: Yaptırım Vakalarının Gelişimi, 1950–2023

Kaynak: GSDB, (2025), <https://www.globalsanctionsdatabase.com/data/>, Global Sanctions Data Base, (15.04.2025).

Yaptırımlarda, özellikle 2020 sonrası dönemdeki hızlı artışlar dikkat çekicidir. 2022'ye gelindiğinde, aktif yaptırımların sayısı 1950'den bu yana tarihi olarak maksimum düzeylere ulaşmıştır. Bu ivmelenmenin arkasındaki itici faktör Rusya'ya uygulanan yaptırımlardır. Yaptırımların dış politika aracı olarak kullanımında önemli bir tırmanışın yaşandığı 2022 sonrası dönemde küresel siyasi ve ekonomik belirsizliklerin devam etmesi nedeniyle önceden var olan yaptırımların çok az bir kısmı kaldırılmıştır. Mevcut yaptırımların devamı ve dünya çapında yoğunlaşan jeopolitik rekabet ve çatışmaları yansıtan yeni yaptırımların uygulanmasıyla durum kötüleşmiş; ABD tarafından yönlendirilen yeni yaptırımlar benzeri görülmemiş seviyelere ulaşmıştır (Yalcin vd., 2025: 8).

Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, küreselleşme ve jeopolitik yeniden yapılanmada yeni bir dönemin habercisi olmuştur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, "Yaptırımlar On Yılı" olarak adlandırılan 1990'lı yıllarda ekonomik yaptırımlar açısından oldukça aktif bir rol üstlenmiştir (Thouvenin, 2019: 86). Bundan sonra ekonomik yaptırımlar, Güvenlik Konseyi ve bölgesel örgütler tarafından insani krizler, insan hakları ihlalleri ve silahların yayılmasıyla başa çıkmak için kullanılan çok taraflı diplomasi ve çatışma çözümünün tercih edilen araçları olarak işlev görmüştür (Crepaldi, 2023: 12). Soğuk Savaş sonrası dönem, ticaret engellerinin azaltılması, sermaye kontrollerinin ortadan kaldırılması ve dağınık tedarik zincirlerini etkinleştiren teknolojik yeniliklerle tanımlanmıştır. Bu durum

uluslararası ilişkilerde ekonomik gücün rolünü azaltmamış; bunun yerine, kilit ağları veya kritik malları kontrol eden aktörlere ekonomik araçları dış politika hedefleri doğrultusunda kullanmaları konusunda daha fazla kapasite kazandırmıştır (Drezner, 2024: 16).

21. yüzyılda, devletlerin ve uluslararası kuruluşların terörizm, nükleer yayılma, insan hakları ihlalleri ve siber tehditler de dahil olmak üzere farklı jeopolitik gerekçelerle yürürlüğe konulan ekonomik ve finansal yaptırımların yaygınlaşmasına tanıklık edilmiştir (Crepaldi, 2023: 7). BM, Irak (2000-2003), İran (2006-2020), Kuzey Kore (2006-2020), Libya (2011-2020) ve Suriye (2011-günümüz) dahil olmak üzere 2000'li ve 2010'lu yıllarda ekonomik yaptırımları yoğun bir şekilde uygulamaya koymuştur (Steinbach, 2023: 15). Bu dönemde tekil ülke düzeyinde hakim yaptırım vakaları, ağırlıklı olarak ABD'nin küresel ekonominin dışında kalan ülkelere yönelik aldığı önlemlerden oluşmaktaydı ve bu girişimlerin büyük bir kısmının küresel ekonomi üzerindeki etkileri asgari düzeydeydi. Buna karşılık, 2014 sonrası artan ekonomik yaptırım örüntüsünün küresel ekonomi üzerinde sistemik etkileri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde büyük güçlerin hem askeri anlaşmazlıklar hem de ekonomik güvenlik kaygıları tarafından tetiklenen karşılıklı yaptırımları söz konusu olmuştur. Washington liderliğindeki Rusya'ya yönelik yaptırımlara, Moskova tarafından karşı yaptırımlarla cevap verilmiştir (Drezner, 2024: 16).

20. yüzyılın büyük bölümünde, gerek Birleşmiş Milletler tarafından çok taraflı olarak, gerekse ABD gibi güçlü devletler veya bölgesel örgütler tarafından tek taraflı olarak uygulanan ekonomik yaptırımlar, genellikle ticari yaptırımlar biçimindeydi. Bazı durumlarda daha dar kapsamlı yaptırımlar veya petrol ambargoları da kullanılmıştı (Hadjiemmanuil, 2024: 9). Son 15 yılda ise, yaptırım uygulanan kuruluşların varlıklarını ve işlemlerini hedef alan finansal yaptırımlar giderek geleneksel ticari yaptırımların yerini almaya başlamıştır. Finansal yaptırımların savunucuları, bunların ticari ambargolardan/kısıtlamalardan daha etkili olduklarını ve bu nedenle, daha geniş bir nüfusa zarar vermeden yalnızca kötü niyetli aktörleri engellediğini savunmaktadırlar (Tzouvala, 2024). Bu yüzyılda ekonomik yaptırımların artmasının birçok nedeni vardır. Her şeyden önce aktif yaptırım uygulayan aktörlerin sayısı çoğalmış; büyük güçler arasındaki rekabet, ABD dışındaki aktörleri de ekonomik yaptırımlar uygulamaya teşvik etmiş; bu bağlamda Avrupa Birliği (AB), Soğuk Savaş sonrası dönemde önemli bir yaptırım kaynağı olmuştur. Aksine itirazlarına rağmen, Çin de bu anlamda çok daha aktif hale gelmiştir. Rusya'nın ekonomik araçları dış politika hedefleri doğrultusunda kullanması 1990'lardan günümüze kadar devam etmiştir. Suudi Arabistan ve Güney Kore

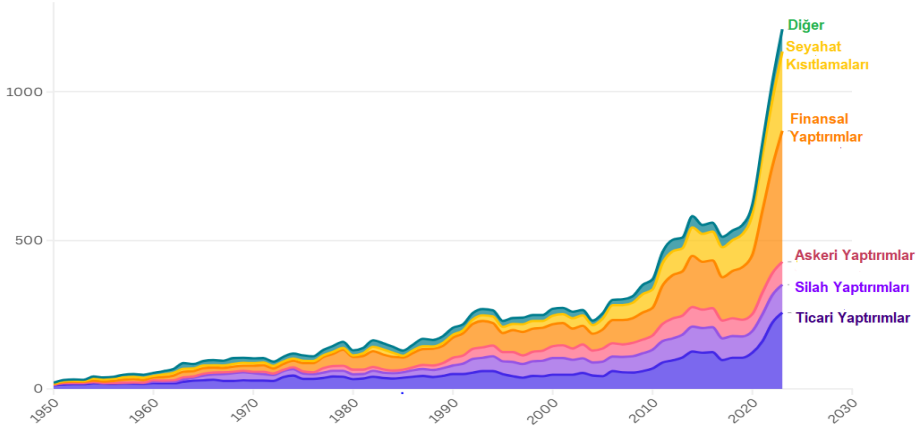
gibi ülkeler bile son yıllarda ekonomik baskı kanallarını kullanmaya istekli hale gelmişlerdir (Drezner, 2024: 16).

1990'larda olduğu gibi, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa, yaptırımların uygulanmasında belirgin bir ağırlığa sahip olmaya devam etmektedir. Diğer taraftan, diğer bölgelerden kaynaklı yaptırım faaliyetlerinde de belirgin bir artış söz konusudur. Örneğin, Asya, özellikle Doğu Asya ve Güneydoğu Asya, her iki yönde de (hem önemli bir gönderici hem de hedef olarak) öne çıkmaktadır⁵ (Yalcin vd., 2025: 12). ABD, tüm vakaların neredeyse yarısında yaptırımların başlatıcısı konumundadır. 2023 itibarıyla, 113 ülkeye karşı aktif yaptırımları bulunmaktadır. Bu anlamda ikinci sırada yer alan AB, kaydedilen tüm vakaların yalnızca onda birini oluşturmaktadır. Diğer ülkeler arasında Rusya (53), İngiltere (50) ve Çin (47) öne çıkmaktadır. BM vakaları daha da az sıklıkta (26) olmakla birlikte tüm BM üye ülkelerini kapsamaktadır (Felbermayr vd., 2024: 4). ABD'nin toplam yaptırımlar içerisindeki payının artmasında AB ve BM tarafından uygulanan yaptırımlardaki göreceli düşüşün de etkisi bulunmaktadır. Özellikle 2020'den bu yana diğer devletlere atfedilen yaptırımlardaki artış, 2022 sonrasında yürürlüğe konulan Rusya'nın karşı yaptırımlarından kaynaklanmıştır (Yalcin vd., 2025: 16).

Yaptırımların büyük bir kısmı, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkeleri tarafından Asya ve Afrika ülkelerine yönelik uygulanmıştır. Demokrasi ve insan hakları gerekçe olarak gösterildiğinde, finansal yaptırımların diğer yaptırımlardan daha fazla kullanılması söz konusudur. Ortalama olarak hem finansal hem de finansal olmayan yaptırımların geçmişe göre daha kısa süreler için uygulandıkları görülmektedir. Yaptırımlar genellikle sonlandırılmadan önce uzun bir süre yürürlükte kalmaktadırlar. 2020'lerde başlatılan yaptırımların %95'i hala yürürlükte. Daha da şaşırtıcı olanı, 1950'lerde başlatılan yaptırımların %5,4'ünün bugün hala geçerli olmasıdır. Daha uzun süreli yaptırımlar hedef ülke için potansiyel olarak daha yüksek maliyetler oluşturabilmekle birlikte, aynı zamanda kısıtlamalara uyum sağlamak ve bunları aşmanın yollarını bulmak için de zaman kazandırmaktadır (Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 32; Felbermayr vd., 2024: 10; Crepaldi, 2023: 22,23).

Bu süreçte dikkat çeken bir başka husus, yaptırımların bileşiminde ortaya çıkan değişimdir. Şekil 2'de yaptırım türlerindeki bu değişim gösterilmektedir.

5 Son 15 yılda Çin'in ekonomik ve finansal araçları dış politika hedefleri doğrultusunda kullanmasındaki artış akademik ve politik düzeyde önemli ilgi konusu olmuştur. Çin'in Japonya, Moğolistan, Norveç ve Filipinler'e karşı uyguladığı yaptırımlar lokal düzeyde gerçekleşmiş; diğer durumlarda, resmi bir eylemde bulunmak yerine tüketici boykotları teşvik edilmiştir. Çin ayrıca sağlık ve güvenlik düzenlemeleri gibi önceden var olan yasaları, ekonomik araçları dış politika hedefleri doğrultusunda kullanma biçimleri olarak jeopolitik kullanıma dönüştürmüştür. Rusya'nın da benzer bir yol izlediği belirtilmektedir (Drezner, 2024: 18).

Şekil 2: Türlerine Göre Yaptırımların Gelişimi

Kaynak: GSDB, (2025), <https://www.globalsanctionsdatabase.com/data/>, Global Sanctions Data Base, (15.04.2025).

Daha önce de belirtildiği gibi, önceki yıllarda finansal ve ticari yaptırımlar daha az belirgin ve askeri yaptırımlar niceliksel olarak daha önemli olmuştur. Yine zaman içerisinde “tam” ticari yaptırımlar büyük ölçüde azalma göstermiştir. Bu tür yaptırımların oluşturdukları hasarlar çok yüksek olabileceğinden ülkelerin mümkün olan en sert rejimi uygulama konusunda isteksiz oldukları anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, daha önce genellikle tek başına kullanılan “kısmi” ticaret yaptırımları 1990’ların başlarından itibaren hemen her zaman ticaret dışı araçlarla birlikte uygulanmıştır. Finansal yaptırımların toplam yaptırımlar içerisindeki payı ve bu yaptırımların hedef aldığı ülke sayısı artış göstermiştir. Ayrıca, çok taraflı finansal yaptırımların yerini giderek tek taraflı olanlar almaya başlamıştır. Son yıllarda, uluslararası ödemeleri gerçekleştiren altyapılara ve kurumlara erişimin kısıtlanması ve varlıkların dondurulması, öne çıkan finansal yaptırım türleri olmuştur. Bu tür finansal yaptırımlar potansiyel olarak, turizm, para transferleri, döviz ticareti ve uluslararası ticaretin finansmanı dahil olmak üzere ödeme sistemine erişim gerektiren her türlü sınır ötesi ekonomik faaliyeti olumsuz etkileyebilmektedir (Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 32; Felbermayr vd., 2024: 6; Steinbach, 2023: 5).

Yaptırımların Etkileri

Uzun zamandır önemli bir dış politika aracı olarak kullanılan ekonomik ve finansal yaptırımlarla, bir ülkeyi, kurumu veya bireyi politikalarını veya davranışlarını değiştirmeye zorlamak veya etkilemek amaçlanmıştır. Şiddet içe-

meyen doğalarına rağmen bu tür yaptırımlar hedeflerine ciddi acı, zorluk ve hatta ölümler getirmiştir (Steinbach, 2023: 13). Yaptırımların ekonomik etkilerinin belirlenmesi konusunda karşılaşılan en önemli zorluk, hedeflenen ülke üzerindeki etkilerinin izole edilmesi konusunda yaşanmaktadır. İlgili ekonomi, ilk etapta yaptırımların uygulanmasına yol açmış olabilecek gelişmeler de dahil olmak üzere birçok faktörden etkilenebilmektedir. Bir diğer sorun ise, yaptırımların genellikle farklı önlemlerden oluşmasının, kısıtlamaların bireysel ve toplu etkilerinin belirlenmesini zorlaştırmasıdır (Goldbach ve Nitsch, 2023: 19).

Finansal yaptırımlar her şeyden önce önemli siyasi sonuçlar doğurmaktadır. Yaptırımların temel siyasi hedeflerinden biri, kamuoyunda huzursuzluk yaratmak, hükümetin popülaritesini zayıflatmak, böylece hükümetin değiştirilmesini veya taviz vermeye istekli hale gelmesini sağlamaktır. Ekonomik ve sosyal etkiler bu süreci yönlendirmektedir (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2024: 8). Yaptırımlar, özellikle gelir düzeyi ve dağılımı açısından hedef ülkenin ekonomisi üzerinde önemli etkiler ortaya çıkarabilmektedir. Gutmann vd. (2021), yaptırımların GSYH artışı ve bileşenleri (tüketim, yatırım ve hükümet harcamaları) ile ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde olumsuz etkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmanın bulgularına göre, yaptırım döneminin ilk iki yılında hedef ülkenin kişi başına düşen GSYH'sında %4'lük bir düşüş olmuş ve yaptırımlar kaldırıldıktan sonraki ilk üç yılda toparlanma belirtisi oluşmamıştır. Neuenkirch ve Neumeier (2016), 1982–2011 dönemi için ABD ekonomik yaptırımlarının hedef ülkelerin yoksulluk açığı üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında yaptırım uygulanan ülkelerde, kontrol grubuna kıyasla 3,8 puan daha büyük bir yoksulluk açığı gözlemlenmiştir; çok taraflı yaptırımlarda bu etkinin tek taraflı olanlara göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Gönderici ve hedef ülke arasındaki ticari bağımlılık her iki taraf için de yüksek maliyetlere yol açabilmektedir, ancak literatürün bu konudaki sonuçları net değildir (Crepaldi, 2023: 22,23). Bazı çalışmalarda, hedef ülkelerin genel ekonomik performansı üzerinde büyüme, ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, bankacılık ve finansal krizler ve siyasi istikrar dahil olmak üzere yaptırımların güçlü olumsuz etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bazı çalışmalarda, bireyler, firmalar, bankacılık ve finans, turizm, enerji ve tarım gibi belirli ekonomik aktörler, varlıklar ve faaliyetler üzerinde olumsuz etkiler bulunmuştur. Bazı çalışmalarda yaptırımların uzun süreli etkileri olduğu ve bu etkilerin genellikle yaptırımlar kaldırıldıktan sonra bile devam ettiği tespiti yapılmıştır (Felbermayr vd., 2024: 11, 13).

Ekonomik yaptırımların önemli etkilerinden birisi de yaptırımları aşma arayışlarının hedef hükümet ile legal olmayan yapılar arasındaki ittifakları teşvik edebilmesidir (Drezner, 2024: 14). Early ve Peksen'in (2019) bulguları, hedef ekonomilerde yaptırımların neden olduğu ekonomik bozulmaların ve zorlukların, etkilenen firmaların ve bireylerin meşru/kayıtlı alanlarda iş yapma konusunda sahip oldukları normal teşvik yapısını bozduğunu ve onları kayıtdışı ekonomiye yönlendirdiğini göstermektedir.

Sınır ötesi finansal akımları azaltarak yaptırımlar hem hedef hem de gönderen ülke için önemli maliyetler oluşturmaktadır. Finansal yaptırımlar yalnızca bir ülkenin finansal kaynaklara erişim yeteneğini kısıtlamakla kalmakta, aynı zamanda küresel ticarete katılımını da engellemekte, böylece döviz rezervlerini ve genel ekonomik istikrarı olumsuz etkileyerek ekonomik ve finansal krizleri tetikleyebilmektedir (Mohammed, De-Pablos-Heredero ve Montes Botella, 2024: 137). Bu etki, IMF'nin yaptırım altındaki ülkelere borç verme isteğinin azalmasıyla daha da şiddetlenmektedir (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2023: 6). Peksen ve Woo (2018), yaptırım uygulayan ülkelerin IMF'deki siyasi nüfuzlarını kullanarak hedef ülkenin IMF kredilerine erişimini engelleyebileceklerini göstermiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, hedef ülkelerin özellikle ABD ve uluslararası kuruluşlar tarafından yaptırım altındayken, IMF'den finansman temin etme olasılıkları daha düşüktür. Hatipoglu ve Peksen'in (2018) bulguları, yaptırımların bankacılık krizi olasılığını artırabileceğini; ekonomik büyüme, siyasi istikrar ve insani koşullar üzerindeki olumsuz etkilere ilave olarak hedef ülkelerin finansal sistemini istikrarsızlaştırabileceğini ve finansal yaptırımların bankacılık sistemlerinin istikrarı için ticari yaptırımlardan daha zararlı olduğunu göstermektedir. Goldbach ve Nitsch (2023) finansal yaptırımların hedef ülkeyle doğrudan finansal akımlar üzerinde güçlü ve anında (olumsuz) etkiler oluşturduklarını; mal ve hizmet ticaretini azaltarak yan hasar yarattığına dair sınırlı kanıt bulunduğunu belirtmektedirler. Çalışmada 2005-2014 döneminde 20 yaptırım alanı analiz edilmiş, Almanya ile hedef ülke arasındaki finansal faaliyetlerin finansal yaptırımların uygulanmasından sonra önemli ölçüde azaldığı tespit edilmiştir. Kısıtlayıcı önlemlere yanıt olarak, Alman yatırımcılar yaptırım uygulanan ülkelerde tutukları varlıklarını satma eğilimine girmişler; hedef ülkelerdeki yatırımcılar Alman finans piyasalarıyla daha az etkileşime girmişlerdir.

Yaptırımlar açıkça hedef ülkeye zarar vermeyi hedeflemekte; diğer taraftan, yaptırım uygulanan ülkenin tepkisi, gönderen ülkeye zarar verebilmektedir (Bianchi ve Sosa-Padilla, 2023: 29). Yaptırımlar ülkeler arasındaki akışları düzenlediğinden, yaptırım uygulayan ülkenin vatandaşlarına zarar verme potansiyeline de sahiptir. Bu çerçevede yaptırım uygulayan ülkedeki iş grupla-

rı genellikle bu tür önlemlere karşı çıkmaktadırlar. Örneğin, ABD hükümeti Haziran 2014'te Rusya'ya karşı yaptırımları sıkılaştırmayı düşündüğünde, ABD Ticaret Odası ve Ulusal Üreticiler Birliği, "Amerikan üreticilerine zarar verecek ve işlerine mal olacak eylemlerden endişe duyuyoruz" ifadesini içeren bir gazete ilanı yayınlamışlardı. Bunlara göre, bu tür yaptırımların tek etkisi, ABD şirketlerinin yabancı pazarlara girişlerini engellemek ve iş fırsatlarını diğer ülkelerdeki firmalara devretmektir. Yaptırım uygulayan ülkenin ekonomisi hedeflenen ülkenin ekonomisinden daha büyükse ve yaptırım uygulayan ülke mal, sermaye, bilgi ve insan hareketlerini ikame edebiliyorsa bu risk daha az olmaktadır (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2024: 5; Goldbach ve Nitsch, 2023: 20). Yaptırımların hedef ülkeler üzerindeki etkileri ekonomik verilerin çok ötesine uzanmakta; sağlık, yaşam beklentisi, göç hareketleri gibi birçok göstergeye sirayet etmektedir. Bazı çalışmalarda etkili yaptırımların, büyük askeri çatışmalardan kaynaklanana benzer olumsuz bazı etkiler oluşturdukları gösterilmektedir. Birçok çalışma, hedeflenen ekonomilerde bebek ölüm oranlarının yanı sıra, salgın hastalıklarda da bir artış yaşandığını ortaya koymaktadır (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2024: 7; Drezner, 2024: 14).

Yaptırımların maliyetleri kısa ve uzun vadede farklılık göstermektedir. Kısa vadede yaptırıma konu olan ürünlerin ithalatının yerini alabilecek stoklar mevcutsa, maliyetler azaltılabilmektedir. Diğer taraftan, zaman geçtikçe ekonomiler yeni ticari bağları kurabilmekte, yeni yatırımcılar bulabilmekte, yeni tüketiciler çekebilmekte veya üretim süreçlerini değiştirebilmektedirler. Bu durum, mevcut yaptırımların maliyetlerini önemli ölçüde düşürebilmektedir. Uzun süreli yaptırımların, ilk yıllardan sonra hedef ülkelere önemli ölçüde zarar vermediği ve bu nedenle politika değişikliği oluşturmada sınırlı bir kullanım alanına sahip olduğuna dair bulgular bulunmaktadır (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2024: 6).

Yaptırımların işe yarayıp yaramadığı sorusu ilgili literatürdeki belki de en önemli ve aynı zamanda en zor sorudur. Söz konusu yaptırımlar, hükümetler ve çok taraflı kuruluşlar tarafından önemli bir dış politika aracı olarak yaygın bir şekilde kullanılırken, politika hedeflerine ulaşmadaki etkinlikle ri belirsizliğini korumaktadır (Krulikowski, 2024). Ekonomistler genellikle yaptırımların ekonomik etkileri ile ilgilenirler ve yaptırımlar hedef ülkelere önemli ekonomik zarar verdiğinde bunların etkin oldukları değerlendirmesini yaparlar. Öte yandan, siyaset bilimcileri, yaptırımların etkinliğini ve başarısını, belirtilen siyasi hedeflere ulaşıp ulaşılmadığına göre tanımlarlar ve çoğu zaman yaptırımlar bu hedeflere ulaşamadıkları için etkisiz/başarısız olarak kabul edilirler (Felbermayr vd., 2024: 18). Hedeflere verilen ekonomik

zarar ile yaptırımların siyasi başarısı arasında pozitif bir bağlantının varlığı konusunda geniş bir fikir birliği vardır (Egger, Syropoulos ve Yotov, 2024: 2). Geleneksel kabul, ekonomik ve finansal yaptırımların etkinliklerinin sınırlı olduğu; ancak ticaret, silah veya seyahat yaptırımlarından daha etkili olduğu yönündedir (Steinbach, 2023: 6).

Yaptırımların etkinliğinin tespiti konusunda iki önemli zorluk ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bir yaptırımın tam olarak ne amaçladığını ve bu amacın ne zaman gerçekleştirildiğini tanımlamanın ve ölçmenin zorluğudur. Amaç, politika yapıcılar tarafından kamuoyuna duyurulandan farklı olabilir veya sadece vatandaşların veya uluslararası toplumun önünde kararlı bir şekilde hareket etme görünümü vermek olabilir. Bir diğer husus ise, yaptırımları delme davranışıyla, yani üçüncü ülkelerin yaptırım uygulanan bir ülkeyle ticaret yapma ve yatırım yapma teşvikleri dolayısıyla yaptırımların etkinliğinin zayıflatılmasıdır (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2024: 2). 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalini gerekçe gösteren ABD ve müttefikleri Irak'a kapsamlı ekonomik yaptırımlar uygulamış ve ardından savaşa girmişlerdir. O dönem yaptırımların etkili olduğunu savunanların yanında araçsal anlamda işe yaramadığına yönelik iddialar da gündemdeydi. 2022'de Rusya Ukrayna'yı işgal ettiğinde, bilim insanları etkileri değerlendirmede çok daha az bölünmüş; yaptırımların ciddi ekonomik etkileri olacağı konusunda neredeyse evrensel bir fikir birliği oluşmuştu. Bu süreçte siyaset bilimcileri yaptırımların önemli ekonomik etkiler oluşturduğunu; ekonomistler de önemli ekonomik maliyetlerin her zaman politikada değişiklik getirmediğini savunmaktaydılar (Felbermayr vd., 2024: 1).

Yaptırımları karmaşık hale getiren hususlardan birisi de insan psikolojisidir. Maliyetlerine rağmen yaptırımlar kapsamında algılanan dış tehdit, vatandaşları ekonominin kötü performansı için hükümetlerini cezalandırmak yerine, ülkeyi savunmak adına hükümetlerini daha fazla desteklemeye teşvik edebilmektedir (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2024: 5).

Finansal Yaptırımlar ve Uluslararası Ödeme Altyapıları

Sınır ötesi işlemlerin güvenli, hızlı ve verimli bir şekilde gerçekleşmesi için farklı türde finansal altyapılara ihtiyaç vardır. Birbirleriyle hesabı olmayan bankaların, daha büyük bankalarda ve özellikle de kullandıkları para biriminin bulunduğu yargı alanında şubesi bulunan bankalarda muhabir hesaplar bulundurmaları gerekmektedir. Diğer taraftan, her işlemin ayrıntılarını güvenli ve hızlı bir şekilde ileten bir mesajlaşma sistemi gerekmektedir. Ayrıca, bu işlemleri denkleştiren bir mekanizmaya ihtiyaç vardır (Tzouvala, 2024).

Sınır ötesi ödeme sistemleri ve uluslararası finansal mesajlaşma sistemleri küresel finansal altyapının bir parçası olarak önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu sistemler, finansal kuruluşların finansal mesajlar gönderip almasını sağlamakta, işlemler hakkında bilgi taşımakta böylece finansal kuruluşlar, işlemler sonuçlandırılıp alıcıların hesaplarında kullanılabilir hale gelmeden önce işlemlerin meşruiyetini doğrulayabilmektedirler (Wong ve Nelson, 2021). Söz konusu ödeme altyapılarına erişim küresel ticari ve finansal işlemler için hayati bir önem taşımaktadır. Bu erişimin yaptırımlar yoluyla kısıtlanması, özel olarak hedef ülkeler ve bir bütün olarak sistemin tamamı için ciddi sorunlara kaynaklık edebilmektedir.

1973 yılında 15 ülkeden 239 banka tarafından, dünya çapındaki bankalar arasında bir veri işleme ve mesajlaşma ağı oluşturmak amacıyla, kâr amacı gütmeyen bir finansal kuruluş olarak Dünya Bankalararası Finansal Telekomünikasyon Topluluğu (SWIFT) kuruldu. Merkezi Belçika'da bulunan SWIFT'e üyelik başlangıçta bankalarla sınırlıydı, ancak zamanla aracı kurumlara ve yatırım yönetimi kuruluşlarına da açık hale geldi ve daha önce finansal kurumlar ve sınırlar arasında iletişim kurmak için kullanılan sistemleri tamamen yerinden ederek, uluslararası ödemeler için önemli rakibi olmayan kritik bir kurum niteliği kazandı (Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 43,46). SWIFT'in geniş ağı dünya çapındaki finans kuruluşlarını birbirine bağlarken, zaman içerisinde politika yapıcılar ve finans kuruluşları tarafından mesajlaşma hizmetlerinin hızı, maliyeti ve şeffaflık eksikliği konusunda sorunlar yaşandığı dile getirilmeye başlandı. SWIFT kimlik bilgilerini kullanarak hileli transferlerin başlatılmasıyla sonuçlanan finans kuruluşlarına yönelik bir dizi siber saldırı, ağın güvenliği ve sınır ötesi ödeme sistemiyle ilgili soruları da gündeme getirdi (Wong ve Nelson, 2021). Bütün bunlara söz konusu ağa erişimi sınırlayan finansal yaptırımların doğurduğu yüksek maliyetler de eklenince, alternatif finansal mesajlaşma sistemleri yürürlüğe konulmaya başlandı.

Bir ülkenin SWIFT'ten çıkarılması, bir kişinin kredi ve banka kartı kullanımının yasaklanması gibidir. Kişi hala nakit parayı kullanabilirken, alışveriş yapabileceği yerler kısıtlanmış ve günlük ticari işlemleri çok daha zahmetli hale gelmiş olur. Bunun gibi, bir ülke SWIFT'ten çıkarılırsa, banka ve hesap sahipleri yurtdışından kolayca ödeme alamaz veya gönderemez; o ülkedeki tüm bankalar sistemden dışlanırsa, ülkenin ticaret yapma yeteneği ciddi şekilde kısıtlanmış olur (Zhou, 2022).

SWIFT, 2022'deki savaşla birlikte Rus bankalarının sistemden çıkarılmasıyla küresel ilgi odağı haline gelmekle birlikte, bu dönemden önce de jeo-

politik baskı aracı olarak kullanılmıştı. 2012’de ABD Senatosu, belirli İran bankalarıyla yapılan işlemler için yaptırım uygulama yetkisi veren bir yasa çıkarmıştı. SWIFT’e yönelik bu tehdit edici yaptırımlar yürürlüğe girmemiş olsa da yetkilendirme AB’yi harekete geçirmiş ve ilgili İran kurumları sınır dışı edilmişti (Tzouvala, 2024). 2012’den 2016’ya kadar, İran’ın nükleer programı nedeniyle Batı’nın uyguladığı yaptırımların bir parçası olarak neredeyse tüm İran bankaları SWIFT’ten çıkarılmıştı. İran’ın yasak nedeniyle petrol ihracat gelirlerinin yarısını ve dış ticaretinin %30’unu kaybettiği tahmin edilmektedir. İran 2016’da SWIFT’e yeniden bağlanmış, ancak bazı İran bankalarının ağa erişimi 2018’de tekrar askıya alınmıştır. Benzer şekilde 2017’de Kuzey Kore bankalarının da SWIFT’i kullanması yasaklanmıştı (Zhou, 2022).

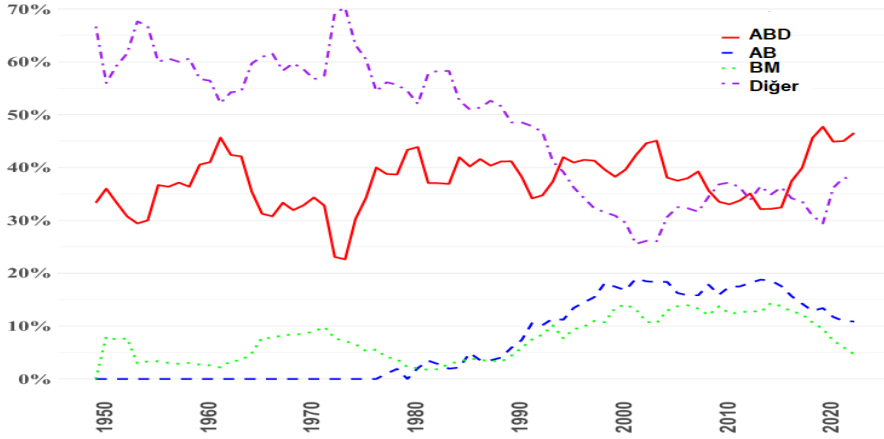
Küresel Ölçekte Finansal Yaptırımların Uygulayıcıları: Birleşmiş Milletler, ABD ve Avrupa Birliği

Tarihin çeşitli dönemlerinde yaptırım uygulayan ülkeler ve çok taraflı kuruluşlar arasında Birleşmiş Milletler (BM), ABD ve Avrupa Birliği önemli yer tutmaktadır. Örneğin, 1966’dan bu yana BM Güvenlik Konseyi, kapsamlı ekonomik yaptırımlardan hedefli önlemlere kadar uzanan çok sayıda yaptırım rejimi oluşturmuştur. Bu önlemler, diğerlerinin yanı sıra, anayasaya aykırı hükümet değişikliklerini caydırmayı, terörizmi önlemeyi, insan haklarını korumayı ve nükleer yayılmayı caydırmayı amaçlamaktadır (Krulikowski, 2024). BM Kurucu Anlaşması’nın (BM Şartı) imzalanması ve onaylanmasıyla, uluslararası hukuk alanına yeni bir yaptırım rejimi girmiş oldu. BM Güvenlik Konseyi, BM Şartı’nın VII. Bölümü uyarınca kabul edilen kararlar aracılığıyla yaptırımları uygulamaktadır. Anlaşmanın 39. maddesi, Güvenlik Konseyi’ne barışa yönelik tehditlerin, ihlallerin ve saldırganlık eylemlerinin varlığını tespit etme sorumluluğunu vermektedir. Güvenlik Konseyi bu tür bir durumun var olduğunu düşünürse, 41. madde, uluslararası barış ve güvenliği korumak veya yeniden sağlamak için alınması gereken silahlı kuvvet kullanımını içermeyen önlemlere karar vermesini sağlarken, 42. madde aynı amaçla zorlayıcı askeri güce başvurmak için münhasır yetkiler vermektedir. 41. madde, özellikle ‘ekonomik ilişkilerin tamamen veya kısmen kesintiye uğratılması’ çerçevesinde ‘silahlı kuvvet kullanımını içermeyen önlemlere’ izin vermektedir. 1980’lere kadar BM yaptırım mekanizması Soğuk Savaş tarafından gölgede bırakılmış ve çok az kullanılmıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bu mekanizma uluslararası politika yapımında öne çıkmaya başlamış ve küresel çaptaki çatışmaları çözmek (çözmeye çalışmak) için ekonomik yaptırım kararları kabul edilmiştir. Diğer taraftan bu süreçte yaptırımların geniş çaplı kullanımından kaynaklanan insan hakları ve diğer endişeler nedeniyle tek ta-

raflı ve çok taraflı yaptırımlara karşı güçlü bir yaptırım karşıtı hareket oluşmaya başlamıştır (Steinbach, 2023: 13, 14; Thouvenin, 2019: 86).

Şekil 3'te, BM, ABD ve AB tarafından uygulamaya konulan yaptırımların seyri gösterilmektedir.

Şekil 3: BM, ABD ve AB Tarafından Uygulanan Yaptırımlar

Kaynak: Yalcin vd., 2025: 15.

Şekilde de görüldüğü üzere, ABD'nin küresel yaptırımlar içerisindeki payı BM ve AB'nin oldukça üzerinde seyretmektedir. 1990'lardan itibaren AB'nin payında da BM ve diğer ülkelerin aleyhine bir artış gözlenmektedir. 1990'ların ortalarında veya 2014'te olduğu gibi BM yaptırımları sona erdiğinde, etkilenen ülkelerin sayısı hızla düşüş göstermiştir (Felbermayr vd., 2024: 4). 1980'lerin sonlarında, 2008 küresel finans krizi sırasında ve 2015'ten sonra aktif yaptırım vakalarında belirgin ivmelenmeler olmuştur. Ekonomik yaptırımlara en sık başvuran ülkeler ABD ve AB gibi Batılı ülkeler iken, Afrika ülkeleri en sık yaptırıma maruz kalan hedef ülkeler konumundadırlar (Gutmann, Neuenkirch ve Neumeier, 2023: 5). Tek taraflı yaptırımların başlatılması konusunda ABD lider konumunda olup, bu konumuyla birçok ülkeyi ekonomik ve özellikle finansal yaptırımlar yoluyla politika değişikliği yapmaya yönlendirmektedir. Latin Amerika'daki hemen hemen tüm ülkeler ABD yaptırımlarına maruz kalmıştır. Orta Doğu'da, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail gibi ABD müttefikleri de dahil olmak üzere birçok ülke bir tür yaptırıma konu olmuş, ancak bu yaptırımların biçimi ve kapsamı farklılık arz etmiştir. Örneğin ABD'nin dostça ilişkiler sürdürdüğü ülkeler için

yaptırımlarda genellikle ABD çıkarlarına karşı çıkan belirli kişiler ve şirketler hedef alınmıştır (Yalcin vd., 2025: 15).

Ülkeler stratejik hedefleriyle tutarlı farklı ekonomik yaptırım tarzları seçebilirler. Devletler ekonomik baskıyı uygun şekilde uygulamak için gereken kurumsal mekanizmaları geliştirdikçe yaptırım tarzları da gelişmektedir. ABD, konuyla ilgili birden fazla yasaya⁶ sahip olması bakımından benzersiz bir konumda olup, yaptırımları uygulamak ve yürürlüğe koymak için Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi (OFAC) gibi kurumsal yapılar oluşturmuştur (Drezner, 2024: 19). ABD’de Hazine, Dışişleri ve Ticaret Bakanlıkları ile diğer çeşitli kurumlar, dış politika veya ulusal güvenlik nedenleriyle çok sayıda yaptırım programının uygulanmasında yer almaktadır. Hazine, yaptırımlara konu olacak kuruluşları belirlemek üzere çalışmalar yürütmekte; OFAC, ülkelere ve birey gruplarına karşı çeşitli ABD yaptırım programlarını yönetmekte ve uygulamaktadır. Bu önlemler kapsam olarak farklılık göstermekte ve ülke düzeyinde geniş yasakların yanı sıra hedefli yaptırımları da kapsayabilmektedir (Krulikowski, 2024). Ülkede ilk Düşmanla Ticaret Yasası 1917’de Birinci Dünya Savaşına girildiği dönemde çıkarılmıştır. Bu yasa, ABD Başkanı’na savaş zamanlarında ülkenin düşmanlarıyla ticareti sınırlama ve kişilere karşı yaptırımlar uygulama yetkisi vermiştir (Thouvenin, 2019: 85). ABD Kongresi’nin Temmuz 2017’de Rusya, Kuzey Kore ve İran’ı hedef alan yaptırımları içeren Amerika’nın Düşmanlarına Yaptırımlarla Karşı Koyma Yasası’nı (CAATSA) yürürlüğe koyması daha ileri bir dönüşümü temsil etmektedir. Bu düzenlemeyle, yeni zorlayıcı önlemler getirilmiş ve ABD Başkanı’nın bu yaptırımları Kongre onayı olmadan değiştirme veya ortadan kaldırma yetkisi kısıtlanmıştır (Sossai, 2019: 65).

Yaptırım programları farklı ABD hükümet kurumları tarafından yönetilse de, birinci derecede sorumlu kuruluş OFAC’dır. Söz konusu kurum, hedeflenen ülkelerle ilgili “Özel Olarak Belirlenmiş Vatandaşlar ve Engellenmiş Kişiler” (SDN’ler) listesi yayınlamaktadır. SDN’lerin varlıkları engellenmekte ve ABD vatandaşlarının bunlarla işlem yapması yasaklanmaktadır (Krulikowski, 2024). OFAC ve Adalet Bakanlığı, yakın zamanlardaki bir dizi yüksek profilli yaptırım uygulama eyleminde ABD dışındaki finans kuruluşlarını hedef almıştır. Örneğin, 2005-2012 yılları arasında İran, Sudan, Burma ve Küba’ya yönelik ABD yaptırımlarını ihlal etmekle suçlanan Fransız bankası PNB Paribas, ihlalleri kabul etmiş ve toplam 8,97 milyar ABD doları ödeme yapmak zorunda kalmıştır (Sossai, 2019: 66). Halihazırda OFAC, Orta Afrika Cumhuriyeti, Belarus, Küba, İran, Kuzey Kore, Suriye ve Rusya ile ilgili yaptırım

6 Düşmanla Ticaret Yasası, Uluslararası Acil Ekonomik Güçler Yasası, ABD Vatanseverlik Yasası ve İhracat Kontrol Yasası.

programlarını da içeren 39 programı kapsayan “Aktif Yaptırım Programları” listesini yayınlamaktadır (Krulikowski, 2024).

ABD’de 1980’lerde ve 1990’larda getirilen ilk kuşak ülke dışı önlemler geniş kapsamlıydı ve ikincil boykotlar ve ihracat kontrolleri vasıtasıyla yürütülmüştü. İkinci nesil sınır ötesi yaptırımlar, finans sektörüne odaklanmışlardır. İran’a uygulanan yaptırımlar buna örnek gösterilebilir. 2010 tarihli Kapsamlı İran Yaptırımları, Hesap Verebilirlik ve Tecrit Yasası (CISADA), yalnızca yabancı veya yerli kişiler ve kuruluşlar tarafından rafine edilmiş petrol ve rafineri ekipmanı veya hizmetlerinin tedarikine kısıtlamalar getirmekle kalmamış, aynı zamanda yabancı finans kuruluşlarının İran’ı ilgilendiren belirli işlemlere taraf olmaları durumunda ABD finans sistemine erişimlerine de ciddi sınırlamalar getirmiştir (Sossai, 2019: 64, 65). 2014 sonrasında ise, ABD ve AB, Ukrayna’da devam eden savaş nedeniyle Rus yetkililere ve işletmelere koordineli yaptırımlar uygulamaya koymuşlardır. Benzer şekilde, Myanmar’daki siyasi çalkantıya yanıt olarak ABD, yaptırım listesini askeri liderleri ve ilişkili işletmeleri de içerecek şekilde genişletmiş; 2023’de, İran ve Kuzey Kore gibi ülkelerde nükleer faaliyetleri ve uluslararası normların diğer ihlallerine yanıt olarak bireylere ve kuruluşlara daha fazla yaptırım uygulanması gündeme gelmiştir (Yalcin vd., 2025: 8).

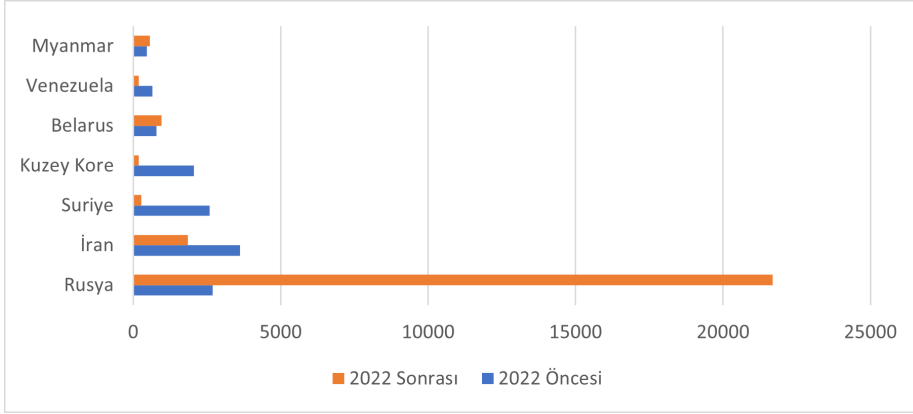
Bölgesel örgütler de zaman zaman üyelerine yaptırımları benimsemele-ri yönünde baskı yapmakta veya bu yönde taleplerde bulunmaktadır. Bu anlamda öne çıkan bölgesel yapılanma olarak Avrupa Birliği’nde dış politika araçları, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası çerçevesinde AB Konseyi tarafından uygulanmaktadır. AB, Birleşmiş Milletlerin konuyla ilgili kararlarının yanısı-ra kendiliğinden de ekonomik yaptırımları uluslararası bir politika aracı olarak zaman zaman yürürlüğe koymaktadır (Hadjiemmanuil, 2024: 17; Besedeş, Goldbach ve Nitsch, 2023: 6; Thouvenin, 2019: 89).

Avrupa Birliği’ndeki yaptırım politikalarının iki özelliği dikkat çekicidir. Birincisi, Konsey oybirliğiyle karar almakta, düzenlemeler doğrudan tüm AB üye devletlerinde uygulanabilmekte ve bütünüyle bağlayıcı nitelik taşımaktadır. İkinci olarak, AB pratikte geniş bir yelpazede kısıtlayıcı önlemler benimsemekte; bu önlemler genellikle belirli faaliyetleri hedef almakta ve ayrıca ticaret ambargoları ve seyahat yasakları gibi finansal olmayan faaliyetlere yönelik kısıtlamaları da içermektedir. Ancak bu tür önlemlerin ezici çoğunluğu doğrudan ve/veya dolaylı olarak sınır ötesi finansal ilişkileri etkilemekte ve bu nedenle resmi olarak finansal yaptırım olarak kaydedilmektedir. Önlemler düzenli olarak gözden geçirilmekte ve sık sık ayarlamalar yapılmaktadır (Besedeş, Goldbach ve Nitsch, 2023: 7).

Finansal yaptırımlar konusunda gündemi meşgul eden önemli bir husus Avrupa Merkez Bankası'nın (ECB) konumudur. Bağımsızlığı AB antlaşmasında kesin bir şekilde yer alan ECB'nin amacı fiyat istikrarını sağlamak olarak belirlenmiştir. Bu statüsü göz önüne alındığında, Bankanın finansal yaptırımlara dahil edilmesinin kurumu jeopolitik alana çekerek siyasallaştırabileceği ve bu durumun, bağımsızlığına ve hedeflerine ulaşma kabiliyetine zarar verebileceğine ilişkin kaygılar dile getirilmektedir (Quaglia ve Verdun, 2023: 873).

Küresel Ölçekte En Yoğun Yaptırımlara Konu Olan Ülke: Rusya'ya Karşı Finansal Yaptırımlar

2014 yılında, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesinin ardından, ABD, Avrupa Birliği ve Kanada tarafından Rus bireylere ve kuruluşlara karşı, seyahat kısıtlamaları, varlık dondurmaları, borç ve sermaye finansmanına ilişkin kısıtlamalar şeklinde yaptırımlar yürürlüğe konuldu (Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 48). Rusya'nın 2022'nin başlarında Ukrayna'yı işgal etmesinin ardından, ABD, AB ve bir dizi Batılı müttefik, tarihin en kapsamlı ekonomik ve finansal yaptırımlarını yürürlüğe koydular. Bunlar arasında Rus finans kurumlarıyla ve finansal araçlarıyla yapılan işlemlere kısıtlamalar, merkez bankası rezervlerinin dondurulması, çok sayıda bankanın SWIFT sisteminden çıkarılması, finans ve sermaye piyasalarına erişimde kısıtlamalar, Rusya'nın altın rezervlerinin kullanılabilirliğinin sınırlandırılması, IMF'nin Özel Çekme Haklarında Rusya ile işlemlerin yasaklanması, borç ve hisse senedi ihraçlarında kısıtlamalar ve bireyleri hedef alan varlık dondurma işlemleri yer almaktadır (Steinbach, 2023: 3). Bankacılık ve finans sektörlerini hedef alan yaptırımlar, Rusya'yı küresel finans sisteminden izole etmek için tasarlanmıştır. Yaptırımlar ulaştırma ve lojistik sektörlerini de kapsayacak şekilde geniş tutulmuştur. Bir bütün olarak bakıldığında yaptırımlar, Rus ekonomisinin temel sektörlerine zarar vermeyi, ülkenin askeri çabalarını sürdürme yeteneğini azaltmayı ve siyasi liderliğine rotayı değiştirmesi için baskı yapmayı amaçlamaktaydı (Crepaldi, 2023: 33, 34). Avrupa Birliği Mart 2014'ten bu yana, Kırım'ın ilhakına ve Ukrayna'nın istikrarsızlaştırılmasına cevaben Rusya'ya karşı kademeli olarak belirli sektörleri hedef alan kısıtlayıcı önlemler (yaptırımlar) uyguladı. Bu önlemler, Rusya'nın Şubat 2022'de Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesinin ardından, Rusya'nın ekonomik temelini zayıflatmak, ülkeyi kritik teknolojilerden ve pazarlardan mahrum bırakmak ve savaş açma yeteneğini kısıtlamak amacıyla genişletildi (EU Sanctions Map, 2025). Böylece yaptırımlar tarihinde Rusya en fazla yaptırıma konu olan ülke konumuna yükseldi. Aşağıdaki şekilde bu durum net bir şekilde görülmektedir.

Şekil 4: En fazla Yaptırım Uygulanan Ülkeler

Kaynak: Castellum.AI, (2025), Russia Sanctions Dashboard, <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard> (22.02.2025).

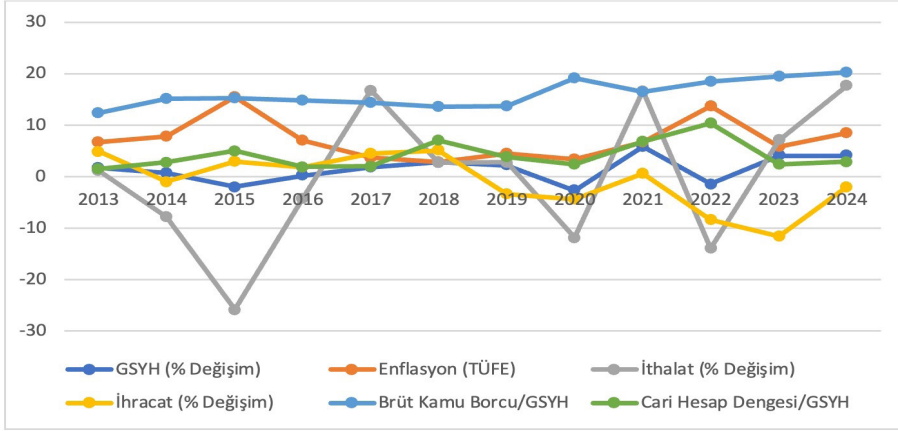
Mevcut yaptırım uygulamaları içerisinde en fazla hedef alınan ülkeler Rusya, İran, Suriye ve Kuzey Kore'dir. Şubat 2022 sonrasında Rusya grafikte yer alan bütün ülkelere uygulananların çok üzerinde yaptırımlara konu olmuştur. Ukrayna Savaşı'nın başlamasından sonra, Rusya'yı hedef alan yaptırımların son üç yıldaki artışı, savaşın başlangıcına kadar en fazla yaptırım uygulanan ülke olan İran'a yönelik toplam ekonomik yaptırım sayısını önemli ölçüde aşmıştır. En büyük on Rus bankası ve finans sektörünün varlıklarının %80'inden fazlası yaptırımlara konu olmuştur (Mohammed, De-Pablos-Herederro ve Montes Botella, 2024: 136). Mart 2022'de Avrupa Birliği, Kanada, Japonya, Birleşik Krallık ve ABD ile istişare edilerek bazı Rus ve Belarus bankalarının SWIFT'ten çıkarılmasına karar verilmiş (Konsey Yönetmelikleri 2022/345 ve 398); SWIFT yeni AB düzenlemesini benimsemiş ve 12 Mart 2022'de yedi Rus ve üç Belarus bankasını ve bunların bağlı kuruluşlarını ağından çıkarmıştır. Haziran 2022'de üç Rus bankası, bir Belarus bankası ve bunların bağlı kuruluşlarının da bağlantısı kesilmiştir (da Silva, 2025: 401,402; Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 48; Mohammed, De-Pablos-Herederro ve Montes Botella, 2024: 136).

2014 ve 2022'deki askeri müdahalelerin ardından AB'nin uyguladığı yaptırımların, Rus banka hesaplarıyla yapılan finansal işlemleri önemli ölçüde azalttığına dair ampirik kanıtlar bulunmaktadır. Alınan çeşitli önlemler arasında, SWIFT'ten dışlanmanın en büyük etkiye sahip yaptırım türü olduğu ortaya konulmuştur (Goldbach ve Nitsch, 2023: 22). Rusya'ya yönelik ağır ekonomik ve finansal yaptırım önlemleriyle Batılı ülkeler diğer ülkelere de

uluslararası normları ihlal etmenin sonuçları hakkında güçlü bir mesaj gönderdiklerini düşünmektedirler.

Şekil 5’de şiddetli yaptırımların gündeme geldiği dönemlerde Rusya’nın temel makroekonomik göstergelerindeki değişiklikler yer almaktadır.

Şekil 5: Rusya’da Makroekonomik Göstergelerin Gelişimi (2013-2024)

Kaynak: IMF, (2025), World Economic Outlook Database, April 22, (02.05.2025).

GSYH artış hızında Kırım’ın ilhakı (2014), Covid-19 salgını (2020) ve Ukrayna savaşının başlaması (2022) önemli kırılma dönemleri olarak dikkat çekmektedir. Ancak GSYH’dakli daralmalar uzun dönemli olmamış ve toparlanma gerçekleşmiştir. Yaptırımlardan en fazla etkilenen gösterge olarak ithalat hacminde büyük salınımlar ortaya çıkmıştır. 2014 sonrasında tarihi dip noktaları gören ithalat hacmi, 2022’de de önemli ölçüde düşüş göstermiş; ancak her iki dönem de de toparlanma hızlı olmuştur. İhracatta 2014’te kayda değer bir düşüş gözlenmezken, 2021’den sonra başlayan gerileme 2022’deki yaptırımlarla birlikte ivme kazanmış, 2023’de ise toparlanma sürecine girmiştir. Enflasyonda da ilgili kırılma dönemlerinde artışlar gözlenmektedir. Dış ticaret rakamlarındaki iyileşmede BRICS gibi alternatif pazarların öne çıkması etkili olmuştur.

ABD, ekonomik yaptırımların ardından Rus ekonomisinin çökmesini beklemesine rağmen, Rusya’nın başta Çin olmak üzere farklı ülkelerle geliştirdiği ticaret çeşitlendirmesi nedeniyle finansal ve ekonomik sistemi nispeten dengede kalabilmiştir. Rusya, Ukrayna Savaşı öncesinde Batılı ülkelerden gelebilecek olası ekonomik yaptırımlara karşı önemli adımlar atmış, finansal savunmasını güçlendirmiş, Merkez Bankası önemli miktarda uluslararası rezerv

biriktirmiş⁷, ayrıca uluslararası rezerv kompozisyonunun bir bölümünü Renmimbi (RMB) ve altın gibi dolar dışındaki varlıklarla değiştirmişti. Batı'nın yaptırımlarına karşı hazırlıklı olması ve eylem seçeneklerinin daha çoğulcu bir yaklaşımla ele alınması, Rusya'nın çok taraflı kurumsal ve ticari ilişkilerini artırması için elverişli bir ortam oluşturmuştur (da Silva, 2025: 402,413).

Avrupa ülkelerinin Rusya'ya karşı uyguladıkları yaptırımlar yavaş yavaş kendi ekonomileri üzerinde ters etki yaratan bir sürece dönüşmeye başlamıştır. Covid-19 ve Rusya'ya yaptırımlar sonrasında Avrupa ülkeleri, enflasyon, finansal istikrarsızlık ve enerji gibi kilit sektörlerde finansal ve ticari aracılığının kötüleşmesi sorunlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Avrupa ekonomileri, ekonomik gelişmelerini sürdürebilmeleri için Rus ticaretine bağımlıyken, Rusya, Avrupa ekonomilerine alternatif ittifaklar kurabilmiştir (da Silva, 2025: 414). Yalcin vd. (2025) yaptırımların Rusya'nın ticareti üzerindeki etkilerini çekim modeli ile inceledikleri çalışmalarında Rusya ile yaptırım uygulayan ülkeler arasındaki ticaret üzerindeki etkilerin ortalama olarak negatif ve istatistiksel olarak anlamlı, ancak nispeten küçük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Rusya'nın yaptırım uygulamayan Hindistan, Çin ve Türkiye ile ikili ticaret maliyetlerinde azalma tespit edilmiş ve bunun Batı yaptırımlarının etkilerini telafi edebileceği ve hatta Rusya için net faydalara yol açabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar önceki örneklerden farklı olarak önemli karşı yaptırım hamleleriyle ve ittifak arayışlarıyla karakterize edilmektedir. Bu arayışlar küresel ve bölgesel ölçekte yeni parasal ve finansal mimari oluşturma çabalarına ivme kazandırmış gözükmektedir. Finansal yaptırımların (özellikle SWIFT ağından çıkarılma) Rusya'nın uluslararası işlemler yapma yeteneğini kısıtlaması, para birimini istikrarsızlaştırması, piyasa güvenini azaltması, ticaret hacmini düşürmesi ve hatta ülkede kitlesel bir banka hücumuna ve hiperenflasyona yol açması beklenmekteydi (Zhou, 2022). Ancak da Silva (2025), Ukrayna Savaşı'nın başlamasından sonra hem düşük uluslararası destek hem de Avrupa'daki ekonomik yavaşlama nedeniyle yaptırımların Rusya üzerinde giderek daha az olumsuz etkisi olduğu değerlendirmesini yapmaktadır. Rusya, Çin'in Renmimbi'nin uluslararasılaşması yönündeki çabalarından⁸ yararlanarak ABD dolarından bağımsız ekonomik ilişkileri güç-

7 Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesinden bu yana, Rusya Merkez Bankası yaklaşık 630 milyar ABD doları değerinde döviz rezervi biriktirmiştir. Bu rezervlerin önemli bir kısmının ABD doları dışında olması dikkat çekicidir. Ancak, Rusya'nın SWIFT'ten dışlanması, rezervlerini yurtdışından Rus rublesi satın almak ve değerini 'desteklemek' için kullanma yeteneğini önemli ölçüde zayıflatmıştır (Zhou, 2022).

8 Son yıllarda Çin'in kendi parasını küresel rezerv para konumuna yükseltme çabaları dikkat çekmektedir. Politika analistleri, RMB'nin uluslararasılaşma çabalarının yavaş ilerlemesinin, kısmen para biriminin tam konvertibl olmamasından ve sermaye hesabına yönelik kısıtlamalardan kaynaklandığına vurgu yapmaktadırlar. Ancak Çin Sınır Ötesi Bankalararası Ödeme Sistemi (CIPS) ve olası bir Çin dijital para biriminin, RMB'nin kullanımını daha da artırması beklenmektedir (Wong and Nelson, 2021: 9).

lendirmiş ve ayrıca diğer gelişmekte olan ülkelerin işbirlikçi ekonomik politikalar benimsemeleri için yeni fırsatlar açmış ve çok taraflılığa önemli ölçüde katkıda bulunmuştur.

Rusya ve Çin arasındaki ilişki 2010'lardan bu yana karşılıklı ekonomik mekanizmalar inşa etmek için devam eden ikili ortaklıklar sürecinde kurulmuş; Ukrayna Savaşı Çin-Rusya ilişkilerini önemli ölçüde değiştirmiş ve aralarındaki ticari ve parasal süreçleri geliştirmiştir (da Silva, 2025: 409). Her iki ülkenin de başta ABD olmak üzere batılı ülkeler tarafından baskı altına alınmaya çalışılması bu ittifak sürecini güçlendirmiş gözükmektedir. ABD yönetimi Dünya Ticaret Örgütü'nün açık küresel ekonomiyi koruma çabalarını engellemiş ve Çin ile çok cepheli bir ticaret savaşı yürütmüş; Çin de buna karşılık vermiştir. Avrupa Birliği, ABD'nin Rusya'ya yönelik hamlelerinde birlikte hareket etmiş; Japonya ve Hollanda gibi önemli müttefikler, Çin'e yönelik ihracat kontrolleri konusunda ABD ile iş birliği yapmıştır (Drezner, 2024:16). Bunun üzerine Rusya ve Çin, stratejik iş birliklerinin 'sınırı olmadığını' ilan etmişler ve yeni gaz ve petrol anlaşmaları imzalamışlardır (Zhou, 2022).

Finansal Yaptırımlar ve De-dolarizasyon Girişimleri

Ekonomik ve finansal yaptırımların yoğun bir gündem oluşturmasıyla birlikte, ABD dolarının hakim küresel para birimi olma işlevinin azaltılması (de-dolarizasyon) üzerine uzun zamandır devam eden tartışma yeniden canlanmıştır. Kurumsal olarak, Batı merkezli, özellikle ABD'nin egemen olduğu finansal yaptırımların uygulanması, son yıllarda devletler arasındaki artan dengesizlikler ve (düzenlenmemiş) finans sektörünün büyümesiyle ivme kazanan parasal egemenlik üzerine akademik tartışmaları körüklemiştir (Steinbach, 2023:7).

Kapitalizmin tarihinde ilk kez, belirli bir emtiaya bağlı olmayan ulusal bir para birimi küresel ekonomiye hakim olmuştur. Federal Rezerv (Fed), dolara bağımlı bankalara likidite sağlama konusundaki benzersiz yeteneği sayesinde küresel son kredi başvuru kuruluşu olarak hareket etmektedir. Ulusal bankaların dolara ne kadar kolay erişebildiği, hiyerarşik küresel finans düzeninin inşasında önemli bir faktördür. Bugün, ABD'nin ekonomik gücünün göreceli düşüşüne rağmen, dolar uluslararası alanda rakipsiz hegemonik para birimi olmaya devam etmekte; yabancı para rezervlerinin %60'a yakın kısmı dolar cinsinden tutulmaktadır. Diğer taraftan, dolar, Avrupa içi işlemler hariç, uluslararası ticarete en çok kullanılan para birimi olup, hayati öneme sahip finans sektörüne de hakim konumdadır. Doların mevcut parasal süreçlerdeki merkeziliği sayesinde ABD, sistemdeki ekonomik zayıflıklardan yararlan-

rak kendi çıkarları için daha elverişli ortamlar oluşturabilmektedir (Tzouvala, 2024; da Silva, 2025:403). Döviz rezervlerindeki payı düşmesine rağmen, bu anlamda hala daha en yüksek paya sahip para birimi olarak dolar, ayrıca döviz işlemlerinde, uluslararası borç menkul kıymetleri ve kredilerinde, sınır ötesi ödemelerde ve ticaretin faturalandırmasında merkezi bir rol oynamaya devam etmektedir. Doların bu işlemlerdeki payı ABD'nin küresel hasıla ve ticaretteki ağırlığının oldukça üzerinde gerçekleşmektedir (Mayer, 2024:7)

Küresel ekonomideki değişikliklerin ve jeopolitik dönüşümlerin dolardan diğer para birimlerine bir kaymaya neden olup olmayacağı konusu önemli bir tartışma alanıdır. Bu konudaki güncel tartışmaların merkezinde, Çin'in ekonomik yükselişi, ABD yaptırımları ve dijital para birimleri yer almaktadır (Mohammed, De-Pablos-Heredero ve Montes Botella, 2024: 135). ABD'nin ekonomik araçları dış politika hedefleri doğrultusunda kullanması, rakipleri açısından dolara bağımlılık konusunda bir uyarı olmuştur (Drezner, 2024:17). Doların merkez bankalarının döviz rezervlerindeki payı 1999'daki %71 iken, 2021'de %59'a gerilemiştir. Bu düşüşte, ABD tarafından uygulanan finansal yaptırımların da tesiri olduğu ileri sürülmektedir. Bu yaptırım riskleri, merkez bankalarının rezerv için altın ve renminbi gibi diğer geleneksel olmayan varlıklara yönelmeleri için politik bir teşvik oluşturmaktadır (Sanusi vd., 2025:218). ABD, tek taraflı yaptırımlara yönelik yaklaşımına katılmadıklarında, jeopolitik rakiplerine (ve hatta Avrupa Birliği gibi müttefiklerine) karşı doların gücünü giderek daha fazla silah olarak kullanmaya başlamıştır (Tzouvala, 2024). Bu durum, dünya çapında politika yapımcılarını dolar bazlı para ve finans sisteminin reformu konusunda önemli arayışlara sevk etmiştir. Yaptırımlar hedef ülkede zamanla yerel endüstrilerin büyümesini teşvik edebilmekte; dış bağımlılıkları ve böylece yaptırım uygulayan kuruluşların ekonomik baskı yoluyla hedefi etkileme yeteneğini azaltabilmektedir. Diğer taraftan bazı ülkeler yaptırımlara karşı koymak için alternatif finansal sistemler veya teknolojiler geliştirebilmektedirler (Mohammed, De-Pablos-Heredero ve Montes Botella, 2024: 137). Bu bağlamda, eski Rusya Dış Ekonomik İlişkiler Bakanı Sergey Glazyev, yaptırımları dolar merkezli ekonomik düzenin dönüşümü için bir başlangıç olarak değerlendirmiştir (da Silva, 2025: 409).

Bu çabalar, dolar likiditesine daha kolay ve daha hızlı erişim sağlamanın yanı sıra, dolar dışı para birimlerinin uluslararası kullanımında anlamlı bir artışı da hedeflemektedir. Bu girişimler arasında, Çin Merkez Bankası'nın (PBC) 2009'dan itibaren oluşturduğu ve diğer merkez bankalarının ulusal para birimlerini ile RMB ile değiştirmesine olanak tanıyan ikili swap hatları önemli yer tutmaktadır. Söz konusu swap hatlarının başlangıçtaki amacı ticarete ulusal para birimlerinin kullanımını kolaylaştırmak olmakla birlikte,

esas olarak kriz dönemlerinde döviz rezervlerindeki sıkıntıları gidermek amacıyla kullanılmışlardır (Mayer, 2024: 9).

2022’de Rusya Merkez Bankası rezervlerinin önemli bir kısmının dondurulması, doların rezerv varlığı olarak hakimiyeti konusunda bir dönüm noktası olmuştur. Jeopolitik olarak ABD ile uyumlu olmayan ülkelerin merkez bankaları artık varlıklarının ele geçirilip dondurulması olasılığına hazırlanmak zorunda hissetmektedirler (Mayer, 2024:6). Sanusi vd. (2025)’nin ABD finansal yaptırımlarının doların küresel rezerv para konumu üzerindeki etkisi inceledikleri çalışmalarında, 1999-2022 döneminde doların baskın rezerv para birimi olarak önemli bir dayanıklılık göstermesine rağmen, ABD tarafından finansal yaptırımların aşırı kullanılmasının küresel statüsünü zayıflatabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Bianchi ve Sosa-Padilla (2023), bir çatışma durumunda finansal yaptırım beklentisinin ABD dolarının rezerv para birimi statüsünü zayıflatabileceğini gösteren bir çerçeve geliştirmişlerdir. Fed’e göre, yaptırımların ardından Rusya’nın uluslararası işlemlerinde RMB kullanımını artırmaya yönelik tepkisi, RMB’yi Rus ekonomisi için cazip hale getirmekle kalmamış, aynı zamanda diğer ülkelerin gelecekteki olası Batı yaptırımlarına karşı ortaya çıkacak maliyetleri azaltmak için RMB’yi kullanmaları için potansiyel fırsatlar da yaratmış, bu çerçevede 2023’ten 2024’e kadar, RMB’nin küresel ticaret finansmanının payında önemli artışlar olmuştur (da Silva, 2025: 408).

Diğer taraftan dijital para birimlerinin ve alternatif finansman mekanizmalarının yaygınlaşması, yaptırımların uygulanması ve uyum çabaları için önemli zorluklar ortaya çıkarmıştır (Crepaldi, 2023: 13). Küresel finans sistemi, yeni ortaya çıkan teknolojiler tarafından yönlendirilen dinamik bir değişim geçirmekte; bu durum, para sistemi açısından önemli fırsatlara ve zorluklara kaynaklık etmektedir. Dünya giderek daha fazla birbirine bağlı ve dijital finans sistemlerine bağımlı hale geldikçe, parasal hegemonya yeni zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır (Mohammed, De-Pablos-Heredero ve Montes Botella, 2024: 135). Birçok merkez bankası ayrıca, tasarımlarına bağlı olarak SWIFT’e olan bağımlılığı azaltabilecek kendi dijital para birimlerini oluşturmaya çabalamaktadır. Mayer (2024: 2), Dağıtılmış Defter Teknolojisine (DLT) dayalı ve döviz dönüştürme katmanıyla zenginleştirilmiş Toptan Merkez Bankası Dijital Para Birimi (wCBDC) platformlarının alternatif ve daha verimli bir sınır ötesi ödeme altyapısı sağlayabileceğini ve bu yeni altyapının dolar dışı para birimlerinin kullanımını artırabileceğini belirtmektedir.

De-dollarizasyon sürecinin bir diğer önemli ayağı SWIFT aracılığıyla mesajlaşma ve Takas Merkezi Bankalararası Ödeme Sistemi (CHIPS) aracılığıyla

ödemeleri gerçekleştirmeyi içeren mevcut dolar tabanlı küresel ödeme alt-yapısına rakip yapılanmaların ortaya çıkışıdır (Mayer, 2024: 2). SWIFT sisteminin Avrupa Birliği, İngiltere, Kanada ve ABD tarafından finansal yaptırımlar için bir araç olarak kullanılması, dünyadaki diğer büyük ülkeleri kendi sistemlerini kurma yönünde harekete geçirmiştir⁹. Özel sektördeki finansal teknoloji şirketleri ve finans kuruluşları, blok zinciri teknolojisini kullanarak mevcut sistemden daha ucuz, daha hızlı ve daha şeffaf olan sınır ötesi ödeme ağları oluşturmaktadır (Wong ve Nelson, 2021). Bu alternatiflerin kısa vadeli hedefleri hem söz konusu teknolojide uzmanlık kazanmak hem de gelecekte SWIFT'e erişimleri tehdit altına girerse bir yedek sisteme sahip olmak şeklinde belirlenmiştir. SWIFT standartları kamuya açık olduğundan, yaptırımlar ülkelerin SWIFT standartlarını kullanan paralel sistemler geliştirmesini engelleyememektedir (Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 46, 48). Bu bağlamda Rusya, Hindistan ve Çin tarafından geliştirilen sistemler uzun vadede en azından bölgesel düzeyde etkili olabileceklerdir.

2014 yılında, SWIFT'ten ayırma yönündeki siyasi baskıların ardından Rusya, kendi finansal mesajlaşma sistemi olan Finansal Mesajların Transferi Sistemi'ni (SPFS)¹⁰ geliştirmiştir. Nisan 2022'ye kadar, SPFS kullanan finansal kuruluşlara sahip ülkelerin sayısı 12'den 52'ye çıkmış; bu tarihten sonra Rusya Merkez Bankası SPFS kullanıcılarının isimlerini yayınlama kararı almıştır. Sınırlı ölçeği nedeniyle, SPFS esas olarak Rusya içindeki finansal mesajları işlemektedir (Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 49; OFAC, 2024). Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi (OFAC), yabancı yargı bölgelerini ve finans kuruluşlarını Rus finansal mesajlaşma sistemi SPFS'ye katılmanın yaptırım riskleri konusunda uyarı yayınlamış; Avrupa Birliği Haziran 2024'te SPFS'ye yaptırım uygulamaya başlamıştır (833/2014 sayılı Tüzüğü değiştiren 24 Haziran 2024 tarihli Konsey Tüzüğü) (OFAC, 2024). Bu konuda diğer önemli adım Çin tarafından atılmıştır. Çin Merkez Bankası (PBC), yaptırımlar konusundaki acil endişelerin ötesine geçen amaçlarla SWIFT'e paralel bir sistem kurmaya karar vermiş ve 2015 yılında, uluslararası ticarete ve uluslararası finans piyasalarında renminbi kullanımını desteklemek amacıyla Çin Sınır Ötesi Bankalararası Ödeme Sistemi'ni (CIPS) başlatmıştır. CIPS hem bir mesajlaşma sistemi hem de renminbi cinsinden sınır ötesi ödemeler için ödeme, takas ve mutabakat hizmetleri sunan bir mekanizmadır (Cipriani, Goldberg ve La Spada, 2024: 49). Uzun vadede, Moskova'nın SWIFT'e alternatif olarak kendi ödeme sistemi SPFS'yi veya Çin'in Sınır Ötesi Bankalarara-

9 2021'de Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Çin medyasına "Batı tarafından kontrol edilen uluslararası ödeme sistemlerinden kurtulma ihtiyacı" hakkında demeç vermişti (Zhou, 2022).

10 Sistema Peredachi Finansovykh Soobscheniy.

sı Ödeme Sistemi'ni (CIPS) kullanımını artırması muhtemel gözükmektedir. Bu, her iki ülkenin de uluslararası ticarete ABD dolarına olan bağımlılığını azaltma çabalarını hızlandırabilecektir (Zhou, 2022)¹¹. Diğer taraftan, Hindistan'ın banka içi ve bankalar arası uygulamalar için bir platform işlevi görmek üzere geliştirdiği Yapılandırılmış Finansal Mesajlaşma Sistemi (SFMS) de bu ittifakı güçlendirmiştir. Ekim 2019'da Rus ve Çin haber medyası, Rusya, Çin ve Hindistan'ın kendi sistemlerini birbirine bağlamayı planladığını bildirmiş olup, böyle bir yapılanmanın kullanıcılar açısından SWIFT'e alternatif olabileceği belirtilmektedir (Wong ve Nelson, 2021: 11).

Sonuç

Ekonomik ve finansal yaptırımlar hedef ülke veya kuruluşları belirli bir şekilde hareket etmeye veya etmemeye yönlendirmek üzere uygulamaya konulan zorlama araçlarıdır. Alternatif politikaların (özellikle askeri müdahaleler) yüksek maliyeti nedeniyle bu araçların kullanımında 21. yüzyılın başlarından itibaren önemli artışlar gerçekleşmiştir. Jeopolitik gerilimlerin yanı sıra devlet dışı aktörlerin ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı tehditler, ekonomik ve finansal yaptırımların tasarımı ve kullanımına yönelik ilgiyi artırmıştır. Yaptırımların etkinliği ve etkileri, belirli şartların varlığına ve uygulama sürecindeki uluslararası desteğe bağlı olarak değişmektedir. Ancak, ekonomik ve finansal yaptırımların ayırım gözetmeden uygulanmaları, savunmasız sivil nüfusa zarar verecek şekilde beklenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda kapsamlı yaptırımlardan, bu tür önlemlerin uygulanmasına yol açan eylemlerden sorumlu olanları hedef alan (akıllı) yaptırımlara (varlıkların dondurulması, seyahat yasakları gibi) doğru bir geçiş yaşandığı gözlenmektedir. Diğer taraftan, BM'nin yanı sıra AB gibi bölgesel yapılanmaların da küresel yaptırımlar içerisindeki ağırlığı artmaktadır. Söz konusu yaptırımlar tek taraflı olarak yalnızca küresel para ve finans sistemini kontrol edebilme gücüne sahip olan devletler tarafından etkili bir şekilde uygulanabilmektedir. Bu anlamda tek taraflı yaptırımlar giderek çok taraflı önlemlerin yerini alırken, küresel yaptırımların başlatıcısı olarak ABD öne çıkmakta, en fazla yaptırıma maruz kalan ülke olarak Rusya başı çekmektedir.

Finansal yaptırımlar içerisinde varlıkların dondurulması uygulamaları yaygın kullanılırken, sınır ötesi ödeme altyapılarına erişimi kısıtlayan/yasaklayan önlemlerin oldukça yüksek maliyetlere yol açtıkları görülmektedir. Bu bağlamda öne çıkan mekanizma olan SWIFT ağı üzerinden uygulanan yaptırımlar

¹¹ Bu önemli girişimlerin yanı sıra Afrika Birliği'nin 2022'de uygulamaya koyduğu Pan-Afrikan Ödeme ve Mutabakat Sistemi (PAPSS); Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nin (ASEAN) aynı yıl yürürlüğe koyduğu Bölgesel Ödeme Bağlantısı (RPC) gibi yapılanmalar da bu süreci hızlandıracaktır.

rımların ortaya çıkardığı ağır maliyetler hedef ülkeleri veya tehdit altındaki ülkeleri alternatif sistemler oluşturma yönünde harekete geçirmiştir. Bu sistemlerin zaman içerisinde yaygın kabul görmeleri halinde Batı merkezli parasal ve finansal sistemde önemli dönüşümleri teşvik etmesi beklenmektedir.

Uluslararası para sistemi başta ABD Doları olmak üzere birkaç küresel rezerv para biriminin merkezde olduğu bir yapılanmadır. Bu durumun oluşturduğu finansal gücün diğer ülkelere karşı yaptırım aracı olarak kullanılmasının yanı sıra Merkez Bankası Dijital Para Birimlerinin (CBDC'ler) ortaya çıkması da mevcut yapının dönüşümüne yönelik güçlü işaretler vermektedir. ABD para ve finans sistemindeki hegemonik konumunu jeopolitik hedeflerine ulaşmak için bir silah gibi kullanmaktadır. ABD dolarının küresel döviz rezervlerindeki önemi, uluslararası ticaret ve finans için kullanılmasından kaynaklanmaktadır. ABD finans piyasalarının ve kurumsal yapılarının gelişmişlik düzeyi ve istikrarlı yapısı, hukuk sisteminin güvenilirliği konusundaki algıların yanı sıra askeri ve teknolojik üstünlüğü de parasının uluslararası gücünü korumasına ve sürdürmesine imkân sağlamaktadır.

Yaptırımlar devletlerin stratejik çıkarlarını ve küresel istikrarı korumada etkili olabilmekte, ancak farklı politika hedefleri olan aktörler tarafından uygulanmaları durumunda hedeflerinin aksi yönde birtakım sonuçlara da yol açabilmektedirler. Dolayısıyla ekonomik ve finansal yaptırımların beklenen sonuçlar vermesi bakımından, uygulayıcılar arasında koordinasyon ve işbirliğinin etkin olması önem arz etmektedir. Uluslararası hukuk açısından bakıldığında finansal yaptırımlar için ortak bir çerçeve oluşturulması konusunda eksikliklerin olduğu görülmektedir. Steinbach'ın (2023: 9) da belirttiği gibi, finansal yaptırımlar yasal yönetimden yoksun olup, özel piyasa aktörleri üzerindeki zorlayıcı uyum baskısı için uygun yasal çerçeveler bulunmamaktadır.

Yaptırımların sayı, çeşit ve kapsam olarak çoğalması uluslararası para ve finans sistemini kısa vadede ciddi istikrarsızlıklarla karşı karşıya bırakacak, uzun dönemde çok kutuplu bir sistem ile yeni bir denge oluşumuna katkı yapabilecektir. Bu kapsamda kullanılacak araç seti değişime ve genişlemeye açıktır. Tekil ülke düzeyinde veya çok taraflı olarak uygulamaya konulan ekonomik ve finansal yaptırımların bütün tarafları etkileyen sistemik etkilerinin dikkate alınması gerekmektedir. Bu konuda yapılacak akademik çalışmaların da yaptırımların nedensel ve caydırıcı etkilerini daha kapsamlı bir şekilde ele almaları yararlı olacaktır. Bu tür yaptırımların tasarlandıkları politik süreçler hakkında da ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Kaynakça

- Besedeš, T., Goldbach, S., Nitsch, V. (2023). Smart or Smash? The Effect of Financial Sanctions on Trade in Goods and Services, *CESifo Working Papers*, No. 10635.
- Bianchi, J. ve Sosa-Padilla, C. (2023). The Macroeconomic Consequences of International Financial Sanctions, *AEA Papers and Proceedings*, 113: 29–32.
- Castellum.AI, (2025). *Russia Sanctions Dashboard*, <https://www.castellum.ai/russia-sanctions-dashboard> (22.02.2025).
- Cipriani, M., Goldberg L. S. ve La Spada, G. (2024). Financial Sanctions, SWIFT, and the Architecture of The International Payment System, *Journal of Economic Perspectives*, 37(1), 31-52.
- Crepaldi, A. (2023). *International Financial Sanctions: History, Ratio and The Sberbank Study Case*, Master Thesis, Ca'Foscari University of Venice.
- da Silva, M. R. (2025). Western Sanctions against Russia in the Ukraine War: Effects of Russian Strategies on the Development of Multilateralism, *Open Journal of Social Sciences*, 13(1), 400-418.
- Drezner, D. W. (2024). Global Economic Sanctions, *Annual Review of Political Science*, 27, 9–24.
- Early, B. ve Peksen, D. (2019). Searching in the Shadows: The Impact of Economic Sanctions on Informal Economies, *Political Research Quarterly*, 72(4), 821-834.
- Egger, P., Syropoulos, C. ve Yotov, Y. V. (2024). Analyzing The Effects of Economic Sanctions: Recent Theory, Data, and Quantification. *Review of International Economics*, 32(1), 1-11.
- EU Sanctions Map. (2025). Restrictive Measures in View of Russia's Actions Destabilising The Situation in Ukraine (Sectoral Restrictive Measures), [https://www.sanctionsmap.eu/api/v1/pdf/regime?id\[\]=61&id\[\]=63&id\[\]=26&lang=en](https://www.sanctionsmap.eu/api/v1/pdf/regime?id[]=61&id[]=63&id[]=26&lang=en) (02.03.2025).
- Felbermayr, G., Kirilakha, A., Syropoulos, C., Yalcin, E. and Yotov, Y. V. (2020). The Global Sanctions Data Base, *European Economic Review*, 2020, 129.
- Felbermayr, G., Morgan, T. C., Syropoulos, C. and Yotov, Y. V. (2024). *Economic Sanctions: Stylized Facts and Quantitative Evidence*, CGPA Working Paper 2024-01, Center for Global Policy Analysis, LeBow College of Business, Drexel University.
- Goldbach, S. ve Nitsch, V. (2023). On the Economic Effects of Financial Sanctions: Evidence from Germany, *EconPol Forum*, 24, 19-22.
- GSDB. (2025). *Global Sanctions Data Base*, <https://www.globalsanctionsdatabase.com/data/>, (15.04.2025).
- Gutmann, J., Neuenkirch, M. ve Neumeier, F. (2021). The Economic Effects of International Sanctions: An Event Study, *CESifo Working Papers*, No. 3007/2021 Munich Society for the Promotion of Economic Research.
- Gutmann, J., Neuenkirch, M. ve Neumeier, F. (2023). The Impact of Economic Sanctions on Target Countries: A Review of the Empirical Evidence, Policy Debate of The Hour, *EconPol Forum*, 24, 5-9.
- Gutmann, J., Neuenkirch, M. ve Neumeier, F. (2024). Political Economy of International Sanctions, *ILE Working Paper Series*, No. 81, University of Hamburg, Institute of Law and Economics (ILE), Hamburg.
- Hadjiemmanuil, C. (2024). Economic and Financial Sanctions in International Law: Nature, Sources and Reviewability, *LSE Law, Society and Economy Working Papers*, No. 3/2024.

- Hatipoglu, E. ve Peksen, D. (2018). Economic Sanctions and Banking Crises in Target Economies, *Defence and Peace Economics*, 29(2), 171-189.
- IMF. (2025). *World Economic Outlook Database*, April 22, (02.05.2025).
- Krulikowski, S. (2024). *Economic Sanctions: An Overview*, U.S. International Trade Commission, Executive Briefings on Trade, March.
- Lacy, D. and Niou, E. M. S. (2004). A Theory of Economic Sanctions and Issue Linkage: The Roles of Preferences, Information, and Threats, *The Journal of Politics*, 66(1), 25-42.
- Mayer, J. (2024). De-dollarization: The Global Payment Infrastructure and Wholesale Central Bank Digital Currencies, *FMM Working Paper*, No. 102, Forum for Macroeconomics and Macroeconomic Policies (FMM), Düsseldorf.
- Mohammed, M.A., De-Pablos-Herederó, C. ve Montes Botella, J.L. (2024). The Role of Financial Sanctions and Financial Development Factors on Central Bank Digital Currency Implementation, *FinTech*, 3, 135-150.
- Neuenkirch, M. ve Neumeier, F. (2016). The Impact of US Sanctions on Poverty. *Journal of Development Economics*, 121, 110-119.
- OFAC. (2024). Sanctions Risk for Foreign Financial Institutions that Join Russian Financial Messaging System, System for Transfer of Financial Messages, OFAC Alert, Office of Foreign Assets Control, November, <https://ofac.treasury.gov/media/933656/download?inline>, (01.10.2025)
- Peksen, D. ve Woo, B. (2018). Economic Sanctions and the Politics of IMF Lending, *International Interactions*, 44 (4), 681-708.
- Quaglia, L. ve Verdun, A. (2023). Weaponisation of Finance: The Role of European Central Banks and Financial Sanctions against Russia, *West European Politics*, 46(5), 872-895.
- Sanusi, A. R., Mamman, S. O., Ilyasu, J. ve Abubakar, A. B. (2025). Financial Sanctions and the Share of US Dollar in Global Reserve Currencies: Evidence from The Least Absolute Shrinkage and Selection Operator (LASSO) Model, *Applied Economics Letters*, 32(2), 218-221.
- Sossai, M. (2019). Legality of Extraterritorial Sanctions, in *Economic Sanctions in International Law and Practice*, Edited By Asada, Masahiko, Routledge, London, 62-79.
- Steinbach, A. (2023). Financial Sanctions Warfare, *HEC Paris Research Paper*, No. LAW-2023-1496, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4589540, (25.01.2025)
- Thouvenin, J. M. (2019). History of Implementation of Sanctions, in *Economic Sanctions in International Law and Practice*, Edited By Asada, Masahiko, Routledge, London, 83-92.
- Tzouvala, N. (2024). Sanctions, Dollar Hegemony, and the Unraveling of Third World Sovereignty, Symposium, *Third World Approaches to International Law @ Economic Sanctions*, <https://yjil.yale.edu/posts/2024-06-10-sanctions-dollar-hegemony-and-the-unraveling-of-third-world-sovereignty>, (10.01.2025).
- Wong, L. ve Nelson, R. M. (2021). International Financial Messaging Systems, *CRS Report*, Congressional Research Service.
- Yalcin, E., Felbermayr G., Kariem, H., Kirilakha, A., Kwon, O., Syropoulos, C. ve Yotov, Y. V. (2025). *The Global Sanctions Data Base- Release 4: The Heterogeneous Effects of the Sanctions on Russia*, CGPA Working Paper, No. 2025-02, Center for Global Policy Analysis, LeBow College of Business, Drexel University.
- Zhou, I. (2022). *Russia's Exclusion from SWIFT: An Explainer*, Parliamentary Library, Parliament of Australia.